I-291

de la Revue Arménienne HANTESS
au Couvent des R.R. P.P. Méchitaristes
à VIENNE
VII Méchitharistingasse 4

ԱՐԵՒԵԼԵԱՑ

ՄԱՆԱՆԻՆ

ԿԻՍԱՄԱՍԵԱՅ

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

ՀԱՅՐ ՏԱՐԻՔ

1898

ԹԻՒ 1 — ՅՈՒՆՎԱՐ 1

ԽՄԲԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ
ՏՊԱԳՐ. ՄԻՒՄՈՒՐԵԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ 3
ՌՈՒՆԱՅԻՆ ՇԱՓԻՂԱՅՆ 12
ԴԱՂՏՆԵՈՅՂ ՆՈՐՆՆՅ (Դրիզար Կ. Յակոբեան) . . 17
ԿԱՅԱԿ ԵՒ ԿՈՂԱԿ (Դ. Թ. Թիւմաճեան) 25
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆՔ (Թ. Ց. Խանճեան) . . . 27
ՈՒՂՆԴՐԱԿԱՆ (Ս. Ց. Մամճեան) 29
ՄԱՂՆԻԱ (Մահր) 31
ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻԱՆ ՄԱՌԹԻ (Միսակեան Աբեղայ) . . 33
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ 36
ԱՌՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ (Միսակ) 37
ԼՐԱԲԵՐ 1897 39

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՄԱՄՄԼՈՑ

Թղմիրի համար	տարեկան	3 1/2	ոսկ. ղուրուշ
» »	վեցամսեայ	2	» »
Ապգ. վարժապետներու	»	2 1/2	» »
Ի. Պոլսոյ եւ Փարր Ափոյ	»	4	» »
» » »		2	» »
Ապգ. վարժապետներու	»	3	» »
Գուսանաւանի համար	»	8	ռուպլի (ոսկի)
» » »		4	» »
Եւրոպայի	»	17	ֆրանք
» » »		8 1/2	

ԿԱՆԽԻԿ ՎԱՃԱՌՆԱԼԻ

Հասցէ՝

Մ. Ղամառեան — ԻԶՄԻՐ

Ը. Գառեան

16, Բուլուղեր խան Պոճկ Քոբրու — Կ. ՊՕԼԻՍ

Ս. ՍԻՎՐԻԱՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿՔ

ՍԵՓ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒԹԻՒՆ

Այն հաստատուր վաճառատունն՝ ուր կը ծախուին զանազան բամպակեղէն, բրդեղէն, մետաքսեղէն նիւթեր, վաղուց կը վայելէ ոչ միայն Իզմիրի ամէն հասարակութենէ համակրանք, այլ և իր բոլոր դատառուին յաճախորդներուն վստահութիւնը որ արդէն քանի դնահատած են իր ազնուական ընթացքն ի, ուղիղ թիւն, չափերու ճշտութիւն և գիներու անհամեմատ չափաւորութիւն դժուար առաւելութիւններն, այնպէս որ միշտ դոհ մնացած և այդ վաճառատունը պատուած են իրենց յանձնարարութիւնովը ինչպես ցարդ նոյնպէս և այսուհետև Սիվրիատեան վաճառատունն պատրաստ է միևնոյն գնահատութիւնները ընծայել ամէն այս յաճախորդներուն, և յատկապէս դատառնոց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ վերոյիշեալ առաւելութեանց վրայ. Պատրաստ վստահ լինիլ թէ իրենց յանձնարարութիւնները դրսի կամ գործակատարներու միջնորդութեամբ, ամենայն ճշտութեամբ ու փութով պիտի կատարուին. Անոտարակոյս դատառոյն և առջայն նոր յաճախորդները պիտի փութան, անձամբ գիմելով փորձել, ապրանաց գերազանցութիւն, Սիվրիատեան ընդարձակ մեծերանոցներու մէջ՝ որ կը դանուին՝

ՁՐԻ ԴԱՍԱԼՕՍՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԵՍՐՈՊԱՆ - ԿՐԱՍՏՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Գիշերային ձրի գաստիարակութիւնք կը լինին Հայոց բէն, Անգլիերէն, Ֆրանսերէն և Թրքերէն լեզուներով, նոյնպէս նաև Թուաբանութիւն, կշռոնք և այլն. Կիրակի 10 ½ էն 11 ½ Աչխարհագրութիւն, Երկու շաբթի, 6 ½ — 7 ½ Հայերէն — 7 ½ էն 8 ½ Ֆրանսերէն կամ Անգլերէն, Չորեքշաբթի, 6 ½ էն 7 ½ Թուաբանութիւն, — 7 ½ էն 8 կրօնք, Հինգշաբթի, 6 ½ էն 7 ½ Հայերէն, — 7 ½ էն 8 ½ Ֆրանսերէն կամ Անգլերէն, Ուրբաթ 6 ½ էն 7 ½ Թուաբանութիւն Մեսրոպեան վարժարանի մէջ։

Աբդ. այն անձն պատանիներն, որք չեն կրնար մէջ գրաւ կամ արուեստով կ'զբաղին, իրենց փութան օգտուիլ այս առթիւն, նիւթապէս կարօտ աշակերտաց պարտականութիւնն՝ Տիրաբար կը Հայիմայիւրին

15—24

Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵԱՆ և Վ. ՋՄՈՒՌՆԱԿԵՍԵԱՆ

ՃԱՄԱԳՈՒՐԾՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանել արդի հասարակութեան իմ և Ձուռնա Պ. ակաթի ն իմիւ 14 մեր նոր բացած վաճառատան մէջ կը ծախուին մեծ և փոքր քանակութեամբ ամեն տեսակ մաժացոյցներ ասիի, արծաթի, Նիքէլ, սև oxide, գարնազ, ամուսցոյց և քրօնոմէթրը պրպտանի մաժացոյցներ։

Զարմուսիչ, պատի և գպրոցի մեծ մաժացոյցներ (pendules)։

Ձանազան տեսակ գօդարկիչք ինչպես ապատաշան, քարֆիլց և նմն։

Մաժացոյցներու և ամէն տեսակ վերաբերեալ ամեն տեսակ գանազան գործիքներ։

Նոյնպէս յորդորեն ամեն տեսակ մաժացոյցներ լրատես երաչխաւորելով։

Մաժացոյցներու վաճառումն և յորդորումն արտակարգ պղջեալ գիներով կ'ըլլան։

Յ. ՇԱՀՈՒՄ

ԱՌԱՔԻՉ ԱՊՐԱՆԱՑ ԵՒ ԾՐԱԲՆԵՐՈՒ

Ազնիւ առեալ ապրանաց և ծրարներու առատութեամբ իջեւ ծախու և իմ գտաւոր ճամբով աշխատիմս ամէն գործերու և գիւղերու համար։

Յաճախորդ ոչո ցարէ ցոյց առած խրախուսանքէ գործ չպակսուած՝ ներկայիս ալ պատիւ ունիմ ծանուցանելու Յարգ. Հասարակութեան իմ նոր մասնաճիւղ մը բացած եմ ի կ. Գալիս ուր պիտի գործէ նոյն ճիւղի ներքեւ և միևնոյն պայմաններու ներքեւ ինչպէս առկիկ առաջ հաստատած եմ։ Ուստի առկիկ Գալիս և փոխադարձաբար ամէն առեալ ապրանք կամ ծրարներ ղրկել փափաքողք կը խնդրեմ ի գիմել առ Յ. ՇԱՀՈՒՄ։

Ջգ–ուիս 7 Բաստ ՆԷԿԵՔՅՈՒ Ե ի Գալիս Կալաթա 1 Աստ խան

Ամէնէ ազատ ամէնէ ապահով եւ ամէնէ արագ

ԴԵՐԶԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԷՈՐԳ Մ. ՔԷՉԻՃԵԱՆ

Ապակեվաճառանոց Նոր–ֆեան ֆէրեհէնէր կէյ, Թիւ– 1

Վաճառատունս հաստատուած արդէն իւրաքանչիւր ազնիւ ծանօթներուս և հաճախորդներուս ամէն տեսակ ապակեղէն ապրանքներ կը գտնուին ինձ, հարկ չկայ գովասանելը քանզի յայտնի, մեր գործերը իրենք են որ կը խօսին իրենց համար հետևեալ տեսակ ապակեղէնները մի առ մի նմանութեան համար կը յիշեմ նախ ճաշի, կարի և ապրանքի մասին ներկայացնելք իրենց տեսակ գին ալ, ամէն մէկ անհատ ճաշակը գոհացնել և տեղ յայտնելու համար, նա մանաւանդ երբ այդ անդր առած անգամ է որ հազուագիւտ չինել կուտայ մեզ։ Ո սա իրենց միջնէն ապահ, նախքան ալ ասոր հետևի պիտի աշխատինք առնել քանք և գոհացութեան չի խնայել նոյն իսկ առնել բնդունելու–ները անգամ գոհացնել։

Ա. եւրպ չենք հանգիստ նաև խնդրելու իրենց վաճառատունս մէջ կը գտնուի բազմութիւնները, Քաղաքներու և այլ տեսակ առաքելութիւններու ձեռ հետագայ ալ ես իրենց պատրաստ կը–ուած հազուագիւտներ ալ ունինք։

Աժան, ճեւաւոր եւ տևական, դիմեցեք եւ տես՝ բ։ 14—24

ՄԵԾ ԴԵՐԶԱԿԱՏՈՒՆ

ԹԻՒ 33

ՕՍՄԱՆ ՋԱՏԻ ԽԱՆ, ՎԼԵՐԻ ՅԱՐԿ

Պատիւ ունիմ յայտարարել Պատ. Հասարակութեան եւ մանաւանդ իմ բազմաթիւ Սրտոյ յաճախորդներուս, թէ տրամս եմ ամէն անգամ լրնդ կարենալ իմացնելու հեռաձայնով կարգադրութիւններս, որպէս անհատական պիտի յայտնուի ամէն տեսակ պահանջ ինձ դիմողներու։

2ո Կատարելագործած եմ իմ ճեպընթացութիւնս անգլիական նորամուծութեան հետեւելով։

3ո Աչխատատուներուս մէջ մանաւանդ փոփոխութիւններ բրած եմ, փոքրագոյն նոր վարպետներ առնելով։

4ո Կատարեալ ազնութիւն եւ ճշգութիւն գերազանցող հիմնական սկզբունքներն են, հետեւաբար ամէն խնամքը պիտի չզատչի յաճախորդներուս յանձնելու համար ճաշակաւոր եւ առոյգ ղեկտաներ, եւ ներկայացնելու անգ իսկան զգեստներ, որոնք մինչեւ մեծ ժամանակ գիներու չափազանցութեան կզգէ վտահ եմ մէկ անմրցակից պիտի լինին։

Ջերմագոյն կը յանձնարարեմ ճաշակի տէր անձանց գալ եւ փորձել գերազանցուներս։

ՊՕՂՈՍ ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայոց Գեղ Ք–Ղ

Դ. եւ Լ. ՃԷՐԻՏՃԵԱՆ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Սրտոյ Հասարակութեան եւ մանաւանդ Քար մեր Պատ. Յաճախորդներուն թէ վերջերս մեր վաճառատունը իսկատ ճոխացուցած ենք զանազան ապահանիներով։

Մեզ դիմողը ամէն ինչ պիտի գտնէ շատ ժամանակ գիներով։

Ունինք նաեւ Ալբիսարի եւ ուրիշներու ընտիր սմոաններ, նոյն գործատուններէն ծախուած գիներու վրայ ԱՒԱՆՑ ապեցափոխ յաւելուածիւն մ՚ընելու։

Գիւրութեան համար մեր յաճախորդներուն հաշուեհաւարցներ կը յանձնենք եւ մեր սովորութեան համեմատ հաշիւները ամիսը անգամ մը կը փակենք։

ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ ԱԺՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

23ՐԴ ՏԱՐԻ

1898

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

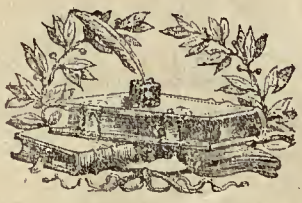

ԶՄԻՒՌՆԻԱ
ՏՊԱԳՐ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԹԸ. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 1 — 1 ՅՈՒՆՎԱՐ 1898

ՆՈՐ ԳՐՔԱՑ

Եթէ պարբերական թերթ մ'իր գոնուած միջավայրին դանագան պայմաններէն կ'ազդուի, պարտ է ըսել թէ՝ ընդհանրապէս հայ լրագրութիւնն և մասնաւորապէս Ա. ՄԱՄՈՒԼԻՆ, այդ ազդեցութենէ զերծ չէ մնացած։ Սակայն կայ ազդեցութիւն՝ որ յառաջդիմութեան է սատար, կայ որ՝ եթէ ոչ յետադիմութեան, միայն դրութեան է տուչնորդ։ Դժբազդաբար այս դրութեան, որ նախանձելի չէ, ենթարկուած կ'գտնուի և մեր թերթն, քանի որ այլ և այլ տեղական պատճառներով անզօր եղած է հասնիլ, ինչպէս նաև նախորդ շրջանին մէջ, այն ծաւալման ու զարգացման, որ կ'ենթադրեն աւելի լայն ասպարէզ, աւելի ազատ չունչ և այն պայմանն, որ՝ ինչպէս չոգին մեքենային, մտաւորական աշխարհի չարժիչ

զօրութիւնն է, հետեւապէս՝ Ա. ՄԱՄՈՒԼ՝ իր 28 տ. չքնաղը մանելու միջոցին, չվարանիր յայտարարելու, որ՝ չէ՛ ինչ որ խմբագրութիւնս կ՚փափաքէր որ լինէր, այս է՝ Ազգին իսկական վիճակին աներկևան հայելին, և նաև անոր մըտաւոր և բարոյական յառաջացման հզօր գործիքներէն մին։

Բայց այս անկեղծ յայտարարութենէ պէտք չէ հետեւցնել, որ Ա. ՄԱՄՈՒԼ իր ի բնե առաջադրած նպատակէն և ուղղութենէ շեղած է, նպատակ և ուղղութիւն՝ որ խօշոր խօշոր բառերով՝ ամեն տարեմուտին հռչակելու սովորութիւնը չունի, այլ միայն ցուցնով կ՚յայտնէ թէ՝ իր ակզբունքն և տոհմային զարգացման մասին իր ունեցած տեսութիւններն, որ երբեմն այնքան թիւրիմացութեամբ կամ չարակամութեամբ գատափետ եղան յանիրաւի, այս վերջին շրջաններուն մէջ չէ կրցած համակերպիլ ընդլայնել և իր պաշտօնն անարգել շարունակել, թէև իրաւունք ունի փորր ինչ պարծենալով պնդելու՝ թէ՛ իր ինչ ինչ տեսութիւնները՝ կարգ մ՚ազգային կենսական խնդիրներու մասին, այլուր կ՚կրկնուին հաւանութեամբ, ինչպէս նաև իր գուշակութիւնները ժամանակէս հետզհետէ կ՚կատարուին, և թէ այն օտարամիտ դիւանագէտներն և մտքոտած թերթերն որ երբեմն այնքան կատաղութեամբ քարկոծած էին Ա. ՄԱՄՈՒԼՆ, սկսած են լռելեայն խոստովանիլ՝ թէ՛ ընկերական ակումբներու և թէ զանազան հրատարակութեանց առթիւ, որ հակազդային ուղղութիւն մը բռնած էին կրնոյ անխորհուրդ դիմախօսութեամբն ու հակառակութեամբն։

* * *

Բայց ի՞նչ են այն պատճառներն որ կ՚ստիպեն Ա. ՄԱՄՈՒԼՆ՝ չէ թէ ակզբունքի, այլ ըստ ստութեան փոփոխութեամբ և վերապահութեամբ շարժիլ. կարգ մը տոհմային խնդիրներու մասին՝ որ էութեան և չէութեան հարցեր են մեզ համար, և որոց բանաւոր ու օրինաւոր լու-

մամբ կարելի պիտի լինէր լուծել նաև այնպիսի խնդիրներ որ դրեթէ տասնեակ տարիներէ ի վեր անընդհատ ծեծուելով հանդերձ անլոյծ և անկատար կ'մնան և ազգային բոլոր հիմնարկութիւններն այսպէս, չըսենք քայքայման, անտանելի ոլորտին կ'մատնուին։ Այդ պատճառներէն մին և գլխաւորն է — մեր արդի կացութիւնն, որուն հասուց մեզ մեր անգիտութիւնն և քաղաքակրթութիւն կոչուած խրատու իլակը։

Անգիտութիւն կ'ըսենք ու կ'չհասկնանք այդ բառն՝ վասն զի նախ՝ ինչ որ մեզ վիճակակից ազգի մը գոյութեան և զարգացման անհրաժեշտ պայմաններ կ'համարուին, այս է՝ ինքնաճանաչութիւն և առհմային չինիչ տարրներու լիուլի գիտակցութիւն, կ'պակսին մեզ, երկրորդ՝ վաւելուն երևակայութեան մը բերմամբ հեռուն նոր հորիզոններ ընդհնմարելու հակամէտ՝ կ'պակսէր մեզ չրջահայեցութիւն, հետևապէս անմոտադրութիւն ժամանակիս դրական կենցաղավարութեան նշաններուն, և մանաւանդ այն դիւանական հնարներուն որով գարաւոր ոսոխներ մեր գոյութեան կապերն, ազգային եկեղեցւոյ հնադարեան հիմունքը, ականելու կ'նկրտէին, մինչդեռ քաղաքական աշխարհի ուղղութեան բոլորովին անգիտակ՝ մեր գլուխներն ամպոտ և անրջային յղացումներու մէջ ծրարուած կ'մնային։

* * *

Ինչպէս երբեմն հին դիւանականներ, վոխանակ իրենց շուրջն, իրենց մարմինն ու հոգին, որ հրաշալի կազմակերպութեան և երևոյթներու տեսարաններ ունին, հետաքննելու, լաւ ևս կ'համարէին երկնային մարմիններու կենաց չարժումներն և տիեզերական օրինաց դատնիքն հետազօտելու համար անդուլ ոտառնիլ մուտին երկինքն, թէև ընդունայն, քանի որ առեղ մըտրակային դրութեանց հետ մըտաց վարպետութեանց մէջ կ'գտնէին, նոյնպէս մերադիր դիտուններ՝ վոխանակ առհմային բուն կացութեան խորը թափանցելու, եւ բուսական ընկերու-

թեան այն կազմակերպութեան և օրէնսդրութեան խորերը տեսապէս կ'մտնէին և կարծէին անոր մի մանրանկարն մեր մէջ կազմաւորել և արեւմտեան լուսաւորութեան փայլակներուն մէջ օրինայ տախտակներ փորագրել և մեր ծոցը փոխադրել։ Սակայն այդպիսի ընկերաբանները կամ այդ լուսաւորութեան աղբիւրներն և մարդկային զարգացման բարեշրջական երևոյթները մօտէն հետազօտելու անփոյթ էին, և կամ խուլ առելութեան մը դեմ բախտարներ, քանի որ օտաւմներով կ'փութային նպատակի մ'որ դոյն չուներ, և առանց խղութեամբ չէին ուզեր լսել այն ձայներն՝ որ մերթ ընդ մերթ կ'լսուէին, նման Սոկրատայ աղաղակին Յունաստանի խմաստուններուն, աւելի ընդարձակ իմաստով և հետևողութեամբ — քանի՛ չհաւնի։

Արդարև՝ մինչև որ մարդկային իմացականութիւնն, ինչպես կըսէ Հեղինակ մը, Սոկրատայ հրաւերին վրայ, երկինքէն վար իջնելով՝ մարդուս անձն ու հոգին չքննէց, մինչև որ անոնց բնախօսական և հոգեբանական գանազան երևոյթներն ու պիտոյքը չհետազօտէց, մինչև որ չուսումնասիրէց այն կարողութիւնները որ մանաւանդ վարժութեամբ և դաստիարակութեամբ պիտի զարգանային, անկարող եղաւ նաև աշխարհային և ընկերային կազմակերպութեան նիւթական ու բարոյական տարրները դըտնել և անոնց միացումն և յարաբերութիւն մը տալ, նոյնպէս մինչև որ ժողովրդեան մը բնական ու բարոյական կացութեան, անոր ներքին յատկանշական հանգամանաց և պիտոյից, նոյնպէս միջավայրի պայմաններուն վերահասու չլինի օրէնսգիր մը, հնարին չէ որ յաջողի անոր զարգացման նպատակ աղեղնիկ միջոցներ գտնել, թող թէ ի գործ դնել, թէև ինք՝ քաղաքական և իրաւաբանական ուսմանց հմուտ՝ առաջնակարգ հանճար մը լինի։

Սակայն՝ ինչ օգուտ կրնան ունենալ այն հիմնարկութիւններն ու օրէնքը ժողովրդեան մ'որ տակաւին չըստանը նախնական, նահապետական դրութեան մը մէջ կը

տատանի, ի՞նչ օգուտ կրնան ունենալ եւրոպական քաղաքային և այլ մեքենաներ՝ երբ այդ ժողովուրդը զանազան դործածելու յատկութենէ զուրկ է, և ի՞նչ, այն արուեստագիտական հանդերձեղէնը վայրենի խումբերուն որ՝ թէև մերկ, անատաչ ու անչնորհ մարմնով, պատահմամբ կ'երևին քաղաքակիրթ օտարներուն՝ պատառուն դլխարկներ ու թերմաչ հագուստներ հագած, եթէ ոչ ներկայել մեզ հոպիտներու ծիծաղաշարժ կերպարանը։

* * *

Ահա այդպիսի կերպարան մը կ'ներկայեն մեզ այն ժողովուրդները որ՝ թէև ընկերական դրեթէ նախնական դրութեան մէջ, կ'յատկին քաղաքակիրթ ազգերու հոլերն առնուլ, անոնց կացն ու կարգն օրինակելու չանալ, անոնց ընկերային ու քաղաքային հիմնարկութեանց նման բաներ հաստատելու համար խորհուրդներ երկնել, առանց նկատելու որ իրենց անկախան, մտաւոր և նիւթական հանգամանքն անընդունակ են այդ խորհուրդներու իրագործման։ Եւ այդպիսի յատկութիւններ կը պաշարեն ընդհանրապէս մեր մէջ կարդ մը դլուխներ, լոկ ու համրակ դլուխներ, որ կ'երևակայեն թէ եւրոպացի մը քանի տարուան մէջ ի կատար հանած է ինչ որ ազգին դարերու անդուլ ճգանց, նիւթական անհամար այլ արդիւնաբեր զոհողութեանց և նպատակայարմար մտաւոր, բարոյական ու դիտական նախապատրաստութեանց որամաբանական հետևութիւններն են։ Իսկ երբ ժողովրդեան մը դէր ու ցան դրութիւնը, կրօնական, լեզուական, մատենագրական, բարւոյ և սովորութեանց խրատութիւններն ինկատի առնուին, խորութիւններ՝ որ միահաղոյն ձուլուելու համար տարրեր տեղական, վարչական ու տնտեսական պայմաններ պէտք են, այն ժամանակ աւելի դիւրին կ'լինի իմանալ թէ քանի՛ քանի խոչընդոտները կ'ծագին մեր տոհմային կեանքն քաղաքակիրթ կոչուած աղանց դրութեան մօտեցնելու համար։

Սակայն այս խոչընդոտներն առ ոչինչ դրելով՝ ամենք խօսքով ու գործով եւրոպական ընկերութեանց կարգն ու սարքը մեր մէջ մուծանելու կ'փորձեն, կան նաեւ հրապարակագիրներ որ կ'նշաւակեն իրրեւ հին ու կուշտ գլուխներ անոնք որ կ'վարանին անմիջապէս ընդունելու եւրոպացւոյն ընտանեկան, տնտեսական, ամուսնական, կրթական եւ այլ ամեն կարգադրութիւններն անխտիր։ Եւ այդ ինքնակոչ վերանորոգիչները խստապահանջ են, կը պահանջեն որ մեր եկեղեցական կարպայ ու կանոնայ մէջ արմատական վոխվոխութիւններ լինեն, կ'պահանջեն որ պըտ պէրը տարածուի, ամուսնական լուծերն ի սպառ քակուին, հայ կնոջ պըտպէրոնէն հեռացուի, ընկերային ասպնէներ, թատրոններ ու ակումբներ մինչեւ իսկ գաւառացին անկիւնները կազմուին ու բազմանան, ամեն անհատ, այր ու կին իր հասնած պարտքին ու հոգսին ընտրէ ու հետեւի ազատ կենակցի, օտարոտի խնամութիւններ ու ամուսնութիւններ օրինաւոր նկատուին եկեղեցական իշխանութեան կողմէ եւ քաջալերուին, ամեն անհատ քրէական իրաւունք ունենայ առանց ո եւ է դրամական ու բարոյական պատասխանութեան, պատանիները որդիական հնազանդութեան չդիմաները խորտակեն, օտարներու հետ յարաբերութիւնները՝ կրթական, ամուսնական, կարելի եղածին չափ սեղմուին ու չատնան, համառօտ՝ ինչ որ եւրոպական օրէնք, կենցաղ, բարք ու սովորութիւն ներելի կ'համարեն, թոյլատուի եւ մեր մէջ որպէս դի մերայինք չուտով «պըտպէրոնէն» ամեն բարիքը վայելելու յաջողին։

Ճշմարտութենէ չատ հեռացած չենք լինիր, եթէ ըսենք թէ այդպիսի պարունակութեամբ ծրագրի մը գործադրութեան մէջ կ'տեսնեն մեր նորելուկ փիլիսոփաներն Աղգին յառաջդիմութիւնը. Աղգ մը՝ սակայն, որ արդէն հանրածանօթ իրողութիւն մ'է, չէ թէ եւրոպական չպարի, այլ նիւթական եւ մտային աննպաստ ու կաղգուրիչ ուտեստի կարօտ է, որպէս դի՝ տնտեսական տագնապալից վիճակի մը առկայով՝ կարող լինի չունչ առ-

նուլ, ազգ մ՚որ իր նահապետական կենաց պարզութեան, և իր նախահարց բարոյական արիութեան օրինակներուն մէջ կ՚ջանայ գտնել այն հոգեկան ուժգնութիւնը որով կարելի է միայն մղել չարաչար ազգեցութեանց դէմ, չքաւորութեան ճիւաղին դէմ, քաղաքակրթութեան դարաններուն դէմ անվհատ պայքար մղել և ահա այդ Ազգին՝ գրեթէ տասնեակ տարիներէ ի վեր՝ կ՚քարոզուէր և դեռ կ՚քարոզվեն ուժանք ծայրայեղ դատապարտներ, կ՚յորդորվեն զանի որ գիտնական հետազօտութեանց մէջ, որ վանէ իր ծոցէն ինչ որ հոգւոյն կ՚պատկանի, իրը բնազանցական առաջնորդներ, որ սերտիւ կապուի նիւթին և մի միայն դրամի համար մաքառի, ամէն բարոյական օրէնք, ամէն բարձր դգացում առաքինութիւն կոխկռտով, և իր տան, իր պղտոցին, իր եկեղեցւոյն մէջ գիտակցութեան մշակէ բնախօսական, անդամազննական և մանքիավէլեան գիտութիւններ և հնարագիտութեան միջոցներ, իրրև վարկաբեկութեան անուրջներ, պարկեշտութիւն, ուղղամտութիւն, արդարասիրութիւն . . . .

Եւ ո՛վ չգիտեր այժմ, գառն փորձառութենէ մը եաք, որ յառաջդիմութեան ծրագիրներու և մեծամասնութեան բարեշնորհութեան այս խառնակութիւնն ինչ վնասներ բերաւ մեր ազգային նկարագրին, մեր եկեղեցւոյն և մեր բոլոր տոհմային հիմնարկութեանց, ինչպէս մեր ընտանեաց, մեր գործոցներուն, մեր երկրագործական ու կալուածական մտածակարգութեան մէջ, մեր վարչային, գառառական և վանական գործոցութեանց մէջ գիտութեան, շինութեան, խարդախութեան և գողութեան դէպքերը չատցան, ինչպէս դիմակաւոր բարեկամներ օգուտ քաղելով այս չարոյական և մտաւոր անիշխանութենէ յաչողցան բերել նեռանալ մեզ տարօրինակ կացութեան մը մէջ։

* * *

Ազատճանաչական զարգացման կատակից լինելով՝ կը դատապարտենք՝ իրրև աւերիչ այն ամէն տգիտամ՚ոռ

վաղահաս նորոգումներն որ ժողովրդեան մը էութիւնը կ'վրդովեն, ինչպէս մարդկային իմացականութիւնը զանազան յառաջդիմական շրջաններէ անցած է, նոյնպէս ազգերու կանոնաւոր դադարներ (étape) անհրաժեշտ են։ Այս կ'պահանջէ բարեշրջութեան օրէնքն, և այն չվարիաններն որ անցեալը կը քարկոծեն և ներկայն կ'վտառաբանեն, պահանջելով որ ժողովուրդ մը՝ թէև տակաւին մօքով, ոտքով ու ձեռքով կապուած, նետուի ծովը ու լողայ, պարզապէս անոր մահուան ցանկացող են։ Ուստի ո և է անցումի դերբեր նական դրութեան մէջ դեղերող էակներ նետէ՝ դիտական վառարանն և իսկոյն այրեցուցեր դիակներ պիտի տեսնես, նահապետական պարզ կենաց վարժ ժողովուրդ մ'առ և յանկարծ նետէ շլացուցիչ քաղաքակրթութեան ծոյն, և անտարակոյս տարօրէն հրէշներու ծնունդ պիտի տաս։

Հայք որ՝ դարեր՝ դրեթէ տանտիրական և նախնական կրթութեան վիճակի մէջ էին, և հազիւ սկսած էին կիսակիրթ ժողովուրդներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնել, անտարակոյս կորստեան պիտի մատնուէին եթէ այդ յարաբերութիւնները, միշտ ազգային օգտակարութեան տեսակէտով մշակելու և հետզհետէ նոր, այլ լուրջ ու զգաստ կենաց վարժելու չձեռնէին։ Մշակութեան այդ փորձերն՝ ի հարկէ, սկսած էին քիչ շատ արդիւնաւոր հետեւութիւններ արտադրել, տալով մեզ ինչ որ Եւրոպա ունի լաւ, ընտիր բաներ, ուսումնական, գիտական, արուեստագիտական առաւելութիւնները, մեր դրիսյ յարմար զարդացման միջոցներ, սակայն երբ եւրոպական յառին, մոլին, վատն ու ագեղ սովորութիւնները, յիմարականն նորաձեւութեանց և շուայտութեանց հետ մուտ գործան ոչ միայն մեր մէջ, այլ դաւառներու խորերն հասան պարզասէր, անմեղ և միամիտ հայեր զոհ տանելով, այն ժամանակ՝ քաղաքակրթութեան չարիքն՝ ինչպէս ամէն անպատրաստ ու տգէտ ժողովրդեան մէջ, դերակշռեց բարիքը։ Եւ չառարկուի մեզ թէ մի և նոյն չարիքը կ'ար-

բեն նաև լուսաւոր երկիրներու մէջ, իբրև քաղաքակրթաբեան յարակից և անխուսափելի ընկերներ, և թէ՝ հետևաբէս՝ այդ պատճառ մը չէ դատապարտել դարերու հակայ գործը։ ճշմարիտ է· սակայն թո՛ղ որ նոյն իսկ լուսամիտ ազգերու մէջ բաղդ ու դարման անպակաս են իրենց մէջ սիրոյ այլազան ապականութեանց դէմ, միթէ կարելի է անոնց ընկերային կազմակերպութիւնը մերինին հետ համեմատել, կազմակերպութիւն՝ որ ամեն հասանելիական միջոցներն ունի թէ՛ բնավայրական, թէ՛ տոհմային, թէ օրէնսդրական ու քաղաքական տեսակէտներով։

Նմէ ճշմարիտ է որ ամեն արուաքին հաղորդակցութենէ զուրկ, կղզեացած ժողովուրդ մը մնայուն դրութեան մը կ՛ենթարկուի, ոչ նուազ ճշմարիտ է որ քաղաքակրթութեան դգլխիչ մասնիներով արբչու, անկերպարան ու վտարանդի ժողովուրդ մը բուռն մահուան կրնայ դատապարտուիլ, իր ազգային դրոշմն, իր դիւութեան տարրերն և ինքնութիւնը կորսնցնելով։

Եւ այս վերջին պարագային մէջ՝ պարտութիւնն արուաքին հզօր ազդեցութեանց՝ որ միշտ աղետաբեր են տկար ժողովրդոց համար, չպիտի վերագրուի, այլ ազգային օտարամոլ յիմարութեան, որ անզգայօրէն կամաւոր ինքնասպանութեան կ՛առանի։

Արդ՝ թէ ի՞նչ կ՛հետևի մեր այս ընդհանուր տեսութենէ, ինքնայայտ է։ Ազգային մասնիկն յոռի չրջանի մը մէջ դանուելով՝ այլազան ներգործութեանց և քաղաքակրթական կապակութիւններու բերմամբ, օրէ օր իր նշանակութիւնը պիտի կորսնցնէ իր բնիկ դովելի յատկութիւններուն հետ, եթէ իր ուղղութիւնը վերստին չփոխէ, և ամրոխուելով՝ յառաջդիմութեան աւելի պարզ, բանաւոր և չինիչ մեթոտներու չհետևի։ Յուսալի է, որ նոր տարին նոր իմաստութիւն ու չնորհ բերէ հանրութեան, որպէս զի ամեն անտուի վէճերու, ամեն երկպառակութեանց վերջ տրուի, և տոհմային վերաշինութեան

դարձնափէս, սատարող ծրագիրներու կիրառութեամբ մեր հասարակութեանս մէջ սպրդող վնասումները ու անկարգութիւնները չնչուին և վտիտ քեմի նորոգումները կատարուին։

Այս է մեր սրտագին փափաքն և յոյսն, և այս յուսով՝ բարեբաստիկ տարի մը կ՚մաղթենք հանրութեան, վստահ որ ամէն հայ անհատ իր տահմային և ընկերային պարտաւորութեանց կատարման մէջ աւելի եռանդ և գործունէութիւն ցոյց տալով՝ պիտի նպաստէ Ազգին զարգացման գործին։

Ըստ սովորութեան՝ Յ. Մ–ը 28ըդ տարեբջջանի առթիւ մեր ջերմագին մաղթանքն ու շնորհակալիքն կ՚ուղղենք մեր Ազնիւ բաժանորդներուն որ մեզ կ՚քաջալերեն, ինչպէս նաև մեր ուշիմ Աշխատակիցներուն որ մեր ծանր պաշտօնը թեթեւցնելու համար չեն զլանար մեզ իրենց աջակցութիւնն։

ՊԱՏՄԱԳԻՏՆ ՊԱՓՈՂԱՑՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հանդիսիս մէջ իբրեւ պերճօն հրատարակուած՝ Ընթերցի Պօռնը կ՚ըսէ, որ այնման հետաքրքրութիւն շարժեց իր տարօրինակ նկարագրով, առարտնէն եւ՝ զանազան կողմերէ նամակներ ստացանք, որով ինձ կ՚ուղղուէր։ Ես պահանջման պատասխանելու մէջ՝ ինձ կ՚ապացուցանեմ սկսելով ինձմէ՝ Հասարակութեան մէջ՝ պարբերական մը իբրեւ անհրաժեշտ մասը կ՚նկատուի։ Ես կ՚ըսեմ Ռոճեր Շոբէրտ՝ ուշագրաւ իր այժմէութեամբը, վան-

վրան՝ իր տանվին եւ ամենայնի հրահանգիչ իր հիւանդածխոյն ու բարոյական եզրակացութեանցն: Միլիոնատէրներու այս եղանակին մէջ՝ կ'արժէ միլիոնատէր հրեշի մը գլուխական շարժումին, խօլական ձեւին, փորկապի կեանքին սոսկալի արկածներն եւ սիրային դաւերն կարդալ եւ իր ողորմելի վախճանին հանդիսատես դիմիլ: Այդպիսի պատկեր մ'է որ կ'ընծայէ մեզ այս վէպն: Ուստի՝ տարակոյս չունիմք, որ մեր ազնիւ ընթերցողներն մեծ ախորժ պիտի զգան եւ բաւական պիտի հրճուին որ պարզութիւնն, ողղամտութիւնն ու ճշմարիտ սէրն յաղթականը կ'տանին ոսկեձոյլ Հորթին վրայ, թէեւ ընդհանուրապէս ներկայ ժամանակին մէջ այդ Հորթն շատ վայրեր առնէ հզօր աստուածութիւնը կ'հաստատի եւ մնիեռանիներ ունի:

Վէպիս հնդիկական է Գ. Մ. Բ. Ճիլլ, արդէն ամուսնանի միսսաուսնի, որու յայտարարութեան նայելով, իր պատմութեան ամբողջ բերանացի բեղադրուած է, հանրածանօթ Գ. Վ. Դ. Սդիսի կողմէն, խնդրագիր՝ Հանդէս Հանդիսից անգլիական նշանաւոր առաւօտեայ թերթին:

Մ. Մ.

ՌԱՃԱՅՆ ՃԱՓՂԱՅՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԵՐԹԱՆԵՑ ԱՆՑՍԵՐ ՏՕՆՆ

Սդէֆան Ֆըն Ռոպինկէն կամէր, դիւանագիտական մարմնոյն այդ նորել արեւն, չատ մտայոյզ վիճակի մէջ կ'գտնուէր: Ինչպէս կ'երեւէր իրեն որ իր մարմնէն կարծր մը կ'պակսէր, նըմանն կենդանւոյ մ'որուն ազին կարուած է, վասն դի՝ մինչդեռ

իր գեղեցիկ ու պնդակազմ մարմինը կայսեր մամ՝ Պէրլին, Յայկնաւոսի (Զինարանին) մէջ կ'ապաստաւորէր՝ կայսերական ատենախմբութեան առթիւ՝ կիրակի օրուան մը վիջօրէին երբ այդ գեղեցիկ մարմնոյն ամենէ կարեւոր մասը գուշան՝ Անդիոյ արքայաձան մէկ նահանգին մէջ թափառիկ կ'չրջէր։ Արդ՝ անոր մարմին մ'անլի հաւկթի նման բան մ'է, և այս է պատճառն որ Քայզերը (կայսրը) մի քանի անգամ յօնքը պռատեց նոյն օրն՝ իր փայլուն դիւանագէտն այսպէս անհամ գտնելով իր ճաշակին համար, երբ նա երազուն ակնարկ մ'ունէր և անոր, անգոյն պատասխաններ կուտար իր հրաբխային վեհապետին եռանդալից հարցումներուն։

Բոլոր Գերմանիա չարժման մէջ էր։ Շնորհաց 1895 թուականին՝ Յունվար 27ին էր որ ընդարձակ պիտի ատենախմբութիւր Վիլհելմ կայսեր ծննդեան տարեդարձը։ Նոյն օրը՝ Սգէֆեանի առաջին դործն եղած էր իր նորատի վեհապետին ուղեկցիլ դէպ ի արքունի մատուռն՝ պատարագին ներկայ գտնուելու համար։ Շատ բարեպաշտ է գինուորական կայսրն, և սովորարար այն օրերն որ Աբէլ տատուծոյն դիմոյ ձոներ մատուցուելով կ'տարաին, Նապովրեցի հիւանին ընծայուած յարգական նուէրներով կ'սկսին։ Սգէֆեան ևս՝ մի չատ գերմանիկ հին ազնուական դասակարգի պատանիներուն պէս՝ ունէր իրենէ կերպ մը վէս բարեպաշտութեան դրոշմը։ Նոյն առաւօտ չատ կանուխ արթնցաւ հանդիսաւոր օրուան այլ և այլ ծանր գործերով մտազբաղ, օրիորդ Աչտա Մաքտոնըլտի անունն արտասանեց հատաչով մը, և անկեղծ զդացմամբ երկնային օրհնութիւնն հայցելով իր գեղատի տիրոջ մրրկայոյզ գլխուն համար, ոտներն անցուց գեղահիւս մուչտակաւոր հողաթափներուն մէջ, կռնակը ծածկեց չիկագոյն թաւիչէ անալին հագուստով մը, և առջ առանին՝ կոկիկ նախաճաչին ընելու համար սպիտակ մրսոցով ծածկուած և արծաթի սպասքով զարդարուած սեղանին մ'առջև նստաւ։

Ցերից՝ իր հաւատարիմ ու տիրասէր սպասաւորն, որ մէկ հատիկ էր գեղատի կոմսին ճօճուն և դիւանագիտական կիսոլոր սրամիտ պեխերը մոմելու ճարպիկութեամբը, նոյն պահուն ներս մտնելով՝ տիրոջն ակադոմը տեղաւորեց դպուչութեամբ պատին նամակներ։ Կոմսն առաջին գիրն առնելով բացաւ, և կարծես թէ իր զուարթ ճակտին վրայ բոլոր օրը տեւելու պայմանաւ մտայլ մ'իջաւ։ Սգէֆեան՝ երբ անհամբերութեամբ կը

ազուշը, սովորութիւն ունէր մատերուն վերին երեսով թե-
ւը մը զարնել իր մօտ գտնուած յարմարագոյն մակարդակին
այ, և քառորդ ժամու ուշադրութեամբ այս նամակը կարդա-
լէն ետև՝ պազ ու անորոշ նայուածով մ'սկսաւ նայիլ իր առ-
ջեւ, մինչդեռ սեղանը մեքենային մեղմ ձայն մը կ'տանէր իր
ձեռքի տափերուն ներքեւ։

Նամակը զգացմամբ կեզուն՝ այս ոճով գրուած էր։

« ԱՄԵՆԱՍԻՐԵԼԻՍ։ — Ամեն բան որոշուած է։ Վերջապէս
պարահանգէսը ուղի սիրտ ունենայ անուշտ ամսոյս 6 ին։ Դա-
ալ ներկայ սիրտ գտնուիս։ Մի՛ խօսիր, խնդրեմ, պիւտանագի-
տական զրազման և քու այլանդակ փոքրիկ կայսեր վրայ։ Եթէ
այդ սիրտ սին ու անուտի բաներ զօրեն դիս բաժնել քեզմէ ճիշտ
այն պահուն որ քու ներկայութիւնդ անհրաժեշտ է ինձ համար
. . . ի՞նչ խորհիմ և ի՞նչ ընեմ։ Ա՛չ, ա՛չ, պարտաւոր ես գալ։
Քու Ա.յտաիդ համար չկայ պարագայ, երբ դու հոն ներ-
կայ չես։ Յուսամ որ կարող ես դնահատել այս գովեստս։ Ես
ոսկան, տարակայութեամբդ կրնայ ինձ վտանգ պատճառել, սի-
րելիդ իմ, այսպիսի ծանր պաշտօնի մը մէջ։ Միթէ չե՞ս կարող
երևակայել թէ ո՞րքան սիրտ կծուի, վհատուի, եղկերուի մը
պէս սիրտ հալածուի կնոջաններու կողմէ քու փոքրիկ փոխարէն
սիրուհիդ։ Ես ինչպէ՞ս սիրտ կարենամ ինքզինքս ազատել լա-
րուած դարաններէն։ Մեզատոր չեմ ես եթէ մուկերն ուելի
կ'ընտրեն կրծել Կարկոնզոլայի քան Զէյիրի պատիրը։ Ես չսահեղ-
ծեղի այն ոսկեգոյն և ծիրանեգոյն փայլակներն որով ձկնորս-
ները կ'հրապուրուին իմ ջրերուս վրայ պեպերելու։ Եթէ իմ
կրուկներս վտիտ են և իմ ապրիներուս պատեանն ոսկրկ, չեմ
պատասխանատու այդ բանին համար, ինչպէս որ չեմ այն վար-
մունքին համար, որով որոշ դներդ կ'յամառին վտիտ երևն նա-
խատեսար համարելու։ Եկուր, ուրեմն եկուր, և դիս ազատէ։
Ուզիմ նաև հաղորդել ձի քանի լուրեր որ քեզ սիրտ մարակեն։
Ո՞րչէ խնկարիս մ'ալ դեմս ելար, այո՛, այո՛ ուրիշ մ'ալ։ Մը-
տածէ վիանդ ամ։ Միթէ այս քան իններո՞րդը եմ ոչ երեսուն-
երորդն է, ճշմարիտը, կ'մոռնամ. բոլորն ալ իմ օրագրիս մէջ
նշանակած եմ իմ նոր շրջազգեստներուս յիշատակութեամբ։
Միայն գուշակէ, եթէ կարող ես, թէ ո՞վ է այդ վերջինն։ Ա՛հ,
քու Ա.յտաիդ պատուէրս բաժակը մինչև շրթունքը սիրտ լե-
ցիր։ Ո՞վ կրնայ լինիլ այդ անձն, եթէ ոչ Բ՜ոլ՜ո՜ն։ Միթէ
անօթի են այս ասպետին անունն ու չհատակութեան հարց-

Նիքիդ մէջ։ Այո՛, նոյն ինք Բոյնբոյնէլը, սիրելիս։ Նա որ՝ մի փոքրիկ ջուտ ծուռկը ծռելով իմ առջև՝ աղաչեց ու պաղատեց պիս որ իր կինը լինիմ։ Արդեօք նախանձո՞տ ես։ Մի՛, մի նախանձիր։ Սակայն կ՚հաւատաս՞ քեզ որ չատ սիրուն կերպով ըրաւ իր յայտարարութիւնն, և ես բոլորովին անոթքեր չմնացի։ Այդ մարդը քիչ չատ հրապոյր ունի, թէև տարակոյս չկայ որ աւելի յիմար է քան ու և է Մարտի ճապտար մը՝ որ բլրակի մը վրայ կ՚խայտայ։ Նա կոյս Մարիամ անուանեց պիս, ըսաւ թէ իր կենաց մէջ առաջին անգամն էր որ ծուռկը կ՚դնէր կոյսի մ՚առնարատ հոգւոյն առջև։ Իսկ երբ հրամայեցի որ իր անհեթեթ պիրքը թողու և ոտք ելնէ, կարծես թէ իսկոյն խնդիրը մոռցաւ և սկսաւ պաղատիլ ինծի խօսիլ . . . ուրիշ բանի վրայ։ Այդ մարդն անշուշտ իր ըսած և չ՚ը մի խօսքին ինք կ՚հաւատայ։ Պարզապէս նա ստնխարնարդ, պոշաւիժ ու վաշխանիկ դրդումներու տրտած մ՚է, և թող ատոր եղբայրակ մը։ Եւ սակայն ախտաժետ է ինձ . . . և . . . ո՞չ, ո՛րքան հաճոյք է նա։ Մտադիր է պատրաստ ինձ ինչ ալ ընել, եթէ երբէք այսպիսի փոքրիկ բան մը յիշելու կարող լինի չարաճաճան մը չափ երկար ժամանակի մը մէջ։

« Ես այժմ կ՚պատրաստեմ ընթացք Տարկի ապարանն ի Սմիրնա երթալիս, բայց Լանսան պիտի չկնայ երկու օրէն Սկսիր ձօն Հէյկէներու հետ։ Պարահանգէս պնալու համար պիտի պատրաստուիմ։ Քեզ Լանսան պիտի տեսնեմ անպատճառ, քանի մը տող ինչ

« Ընդ միշտ քոյդ
« Ա Յ Տ Ա »

« Ց. Գ. Բան մ՚ունիմ կամ ունէի . . . շնորհ մը . . . խընդրելու քեզմէ։ Ի՞նչպէս համարձակիմ։ Բայց ոչ, աւելորդապաշտ եմ . . . քեզ կ՚սիրե՞մ։ Ո՛չ, ո՛չ։ Եւ սակայն, պարձակ կամ պին կ՚բաղձամ զայն ունենալ։

(Շարունակելի)

ՊԱՊՏԱԿԱՐԱՑ ԱՌՔԱԾ*

Ե. - ԿԱՊԱՆՏ - ԳԻՇԵՐԻ ԳԱՊՑՆԻՔԸ

(Անջատ Պատմութիւն)

Երկ գիշեր, ըստ իմ սովորութեան, Զարէհին գացի. — ընտանեկան անուշ յարկ մ՚ուր երբեմն կ՚երթամ հաճոյալի կերպով անցնելու վերջնթրիքի քանի մը ժամերս։

Բայց, սիրելի ընթերցող, թերևս հետաքրքրուիս իմանալ թէ՝ ո՞վ է արդեօք Պ. Զարէհն և ո՞վ՝ եմ՝ որ իրեն ըրած այցելութիւնս քեզի պատմելու կ՚ելնեմ։ Անհ բացատրեմ։ Նախ և իսկոյն, մակայն, փակագիծի մէջ խօսիմ թէ իմ պիտուիս Պ. Զարէհն ծանօթացնել չէ, քանի որ ինք արդէն չատերու ծանօթ է իբր առաջնակարգ բժիշկ, մանաւանդ իբրև մասնագէտ ջղային ախտերու։ այլ՝ նպատակ ունիմ պատմել իր գերազանցապէս սքանչելի չհատատակութիւնները, բժշկութիւնէն տարբեր առպարէզի մը մէջ։

Մտածելով սակայն թէ գուցէ գտնուին անձեր որոնք գինք անձնապէս կամ անունով ճանչցած չըլլան, յարմար կը սեպեմ իր կարճ, բայց համառօտ կենսագրութիւնն ընել հոս անցողաբար կի կերպով, թողլով որ բուն կեանքն՝ իր արարքներուն մէջ ցոլանայ։

Պ. Զարէհ (պատճառ ունիմ մականունը պահելու) երիտասարդ է, հազիւ բոլորած քսան և հինգ տարին, բարձրահասակ, աւելի նիհար քան միջակ, ճերմակ՝ վարդ այտերով, սեմ սև մազերով, գանգուզ ու երկար պեխերով և սրածայր մօրուքով։ Նոր ամուսնացած մտապէս սիրած ու հոգեպէս պաշտած մէկ խելացի ու հրեշտակէ մ՚աւելի գեղանի աղջկան հետ՝ կ՚ապրի ընտանեկան անուշ կեանք մը, դրեթէ մէկ ու կէս տարի է ի վեր։ Վոլով Տիկին Սիրանոյշի՝ Զարէհի սքանչելի հոգեկիցն ու կենակիցը լինելէ զատ, հիանալի ալ տանտիկին մ՚է։

---

* Այսօր կ՚սկսինք պատմութիւններու շարք մը որ միշտ պիտի քաղկանայ անջատ պատահարներէ՝ ուր սակայն պիտի երևին նոյն խանի մը անձերը։

Մանկիկ մ'ալ ունին՝ իրենց պէս գեղեցիկ։

Իսկ Պ. Զարէհի արուեստն՝ ինչպէս ըսինք՝ բժշկութիւն է և . . . ա'հ, ի՞նչ բառ գործածեմ, . . . եւ . . . ֆոլքնէխոլոգո՜ւ (Եթէ բառիս չհասուիք, խնդրեմ՝ առանց նեղանալու՝ նոր մը կազմէք.) Շատ բարի, համեստ և ուղիղ է նկարագիրով, բըռնութիւնը չատ ու չատ զուարթ, թէև հեռուէն քիչ մը դաժան կ'երևի։ Սրամիտ է, լեզուագէտ ու մանաւանդ սրադէտ։ Ա՛, այդ մասին վախցիք իրմէ։ Երբ փողոցը պատահումով իրեն հանդիպիք, չի կարծէք թէ Պ. Զարէհ՝ որովհետև գլուխը կախ կը քալէ՝ ոչինչ կը նշմարէ իր շուրջը։ Պիտի սխալիք ու պիտի խաբուիք չարաչար։

Ամենաարագ կերպով քալած միջոցին իսկ՝ գլուխը կախ ու քիչ մը դէպի ձախ կքած, ձախ ձեռքը գրպանին մէջ, աջ ձեռքը գաւազան մը կամ անձրևանոց որ երբէք գետին չի դպչիր, քիթը դրած ճերմակ ակնոցը որու տակէն հեռուները կը նայի՝ իսկ վրայէն իր մօտ դին կը դիտէ, երբ որ և է անձ մը, այր թէ կին, հանդիպի Պ. Զարէհին. նոյն իսկ, ինչպէս ըսինք, հիւանդի մ'այցելութեան չտապով երթալու միջոցին՝ վտահ թող լինի թէ անոր մի միայն մէկ ակնարկը պիտի բաւէ դինքը դէմքով, տարիքով, հագուստով, ընկերական դիրքով, բնոյթով ու նոյն իսկ նկարագիրով տարրալուծելու։ Չափազանցութիւն չէ ըսածս, պիտի տեսնէք։

Եւ արդ՝ եթէ կ'ուզէք՝ ձեր ներողամտութիւնը հայցելէ վերջ, իմ փոքրիկ անձս ալ ներկայացնեմ ձեզ։ Անունս է Թորգոմ Պայտունի, (իմ մականունս պահելու պէտք չունիմ.) պարզ մահկանացու, ինչպէս անունէս իսկ յայտնի։ Փաստաբան եմ, Տարիքս է երեսուն։ Ամուրի եմ։ Թէ ինչո՛ւ՝ թերևս —շատ հաւանական իսկ է — այն պատճառով որ շատ հարուստ չեմ, հոգ չէ թէ լինիմ բարի քաղաքացի, ունենամ աչխատասէր ոգի, կարենամ ապրիլ և իմիններս ապրեցնել ընկերային համեստ դիրքի մը մէջ։ Ա՛, ուրիշ պատճառ ալ կայ։ Ձափէն աւելի . . . կարճահասակ եմ, չափազանց գէր, սևի չափ թխադէմ, ածիլուած՝ լեցուն այտերով ու ծնօտներով և հաստ ու կարճ, ըզգուած պեխերով։ Թէև արտաքին կերպարանքով հակապատկեր, սակայն սիրտով ու հոգիով շատ մօտ ենք իրարու։ Եւ Զարէհին՝ որու հետ քաղաքացի, մեր պզտիկ հասակէն դասընկեր, յետոյ բարեկամ, մնացած ենք միշտ մտերիմ՝ մինչև հիմակ, նոյն իսկ իր ամուսնութենէն վերջ, կ'այցելեմ գրեթէ ամէն օր՝

ընթրիքէս վերջ և երբեմն ալ գայն իրենց հետ կ'ընեմ։ Ան ալ ինձ եբբեմն կուգայ, է՛հ, անշուշտ, քանի որ իմ ամուրիկեան սենեակս նուաղ հրապոյր ունի քան իր տաքուկ մթնոլորտով տունը։

Արդ գանք մեր նիւթին։

Ըսի կարծեմ որ, երէկ գիշեր, իմ բարեկամ Զարէհին գացի։

Հոս յիշելու չի մոռնամ թէ ես զինքը միշտ Զարէհ կ'կոչեմ, իսկ ան՝ ըս՝ Թորգոմ։ Պարոցական յարկէն սկսելով՝ ա՛յնպէս վարժուեցան մեր լեզուները։

Իմ սովորական զարնուածքով՝ երկու ուժգին հարուածկուտամ դուռին որ գրեթէ խոցոյն կը բացուի։ Ներս կը մըտնեմ ու «Զարէհ» պոռալով՝ ուղղակի կը յառաջանամ ճաշասենեակը որ փողոցի դուռին ճիշտ դիմացը կը գտնուի, ծաղկաթաղարներով զարդարուած բակի մը ծայրը։

Այր ու կին սեղանի վրայ էին տակաւին, կամաց կամաց խնձոր ստկելու զբաղած։

— Թորգոմս եկաւ, գոչեց բարեկամս։

— Եկէ՛ք, ձայնեց Տիկին Զարէհ, իր անուշ ձայնովը, կ'երևի թէ ձեր զրքանչը ձեզ պիտի սիրէ։ Եկէք խնձոր մ'առնէք, խընդրեմ, տուներնուդ պէս։

— Շնորհակալ եմ, Տիկին Սիրանոյշ։ Բայց լաւագոյն չի՞ պիտի լինէր եթէ զրքանցդ ըսէիք, քանի որ դեռ չեմ ամուսնացած։ Եւ, ո՞վ գիտէ՝ թերս մայրապուրկ աղջիկ մ'առնեմ։

— Ա՛, կ'երևի թէ Թորգոմս այսօր բաւականին զբաղած օր մ'անցուցած է, մէջտեղ նետեց յանկարծ Զարէհ։ Թէ՛ շատ գրեր է և թէ՛ շատ է սրբագրեր։

— Ի՞նչպէս հասկցար նորէն, ըսի ժպտելով, ի՞նչ նշմարեցիր վրաս։

— Ձախ բթամատիդ եղունգին վրայ սև մելանի կէտեր կան, պարզ նշան մը որով մակարերեցի թէ տաճկերէնի եղեգ-գրիչին ծայրը հոն դպչած է քանի մը անգամ՝ բացուելու համար։ Երկրորդ՝ աջ ձեռքիդ միջամատին վրայ կարմիր մելանի բիծեր կան մնացած, հաստատ ապացոյց թէ՝ քարտուղարիդ խմբագրած քանի մը աղերսագիրները սրբագրած ես, գործ մը զոր միշտ կարմիր մելանով կը կատարես, չէ՞։

— Կեցցէ՛ մանրադէտ Զարէհս, պոռացի։

— Բայց ինչո՞ւ՝ խնդրեմ՝ էրիկիս միայն «Զարէհ» կ'ըսէք, առանց «Պարոն»ի, իսկ ինձ՝ միշտ «Տիկին» կը կոչէք, վրայ բերաւ Սիրանուշ։ Միայն անունս ինչո՞ւ չէք տար։

— Կիներու հանդէպ քաղաքավարութեան պահանջած ձևերուն վարժուելու համար, Տիկին, որպէս դի երթէ ամուսնանալու ըլլամ, կինա՝ երթէ ո՛չ դէմքիս՝ գէթ կենցաղավարութեանս զարնուի, ըսի ժպտալուն քահ քահ մը ձգելով։

— Ո՛րքան սրախօս էք, Պ. Պայտունի, — և Տիկին Սիրանոյշ, իր ձայնի քաղցրահնչիւն ելևէջով, խնդալ սկսաւ, մինչ Զարէհ խնճոր ուտելու դրազած՝ քիթին տակէն կը ժպտէր մեր խօսակցութիւնն լսելով։

— Զարէհ, ըսի յանկարծ մտերմական — հրամայական շեշտով մը, սպասուհին՝ փոխանակ երկու քի՝ երեք թաս թոդ բերէ սուրճը։

— Կարծեմ ըսելու պէտք չկար։ Սովորութիւնը օրչքի չափ յարգ և արժէք կ'ստանայ երբ յաճախ կրկնուի, պատասխանեց ինձ Զարէհ՝ սուտ լուրջ շեշտով մը, և ապա՝

— Է՜հ, մօտեցիր մեր սեղանին, նայինք ի՞նչ նոր լուրեր բերիր մեզի։

— Նոր բան չկայ, եթէ ոչ այն որ բժիշկէ աւելի՝ գաղտնեխոցի համբաւ չինելու վրայ է քու անունդ։

— Թորգոմ դարձեալ պոչս կը սեղմես։

— Բնաւ, Զարէհ, ա՛յս է դուրսի ձայնը, Զարէհ վեր, Զարէհ վար։ Կեցցէ՛ Զարէհ։

— Կեցցէ՛ գիրուկ սիրտով, դիրուկ մարմինով Թորգոմ, պոռաց ան խնդալով։

— Բայց Զարէհ, ընդմիջեց իսկոյն Տիկին Սիրանոյշ, ինչո՞ւ այդքան կը պոռաս, պիտի արթնցնես իմ Տիրայրս որ դեռ նոր քնացաւ։

Այս մինչդեռ սպասուհին ներս կը մտնէր՝ սուրճը բերելով։

Զարէհ ծխափող մը վառեց, իսկ ես՝ գլանիկ մը։

— Օ՛, ձեր մուխերն ալ, սիրտերս կը սեղմուին, ըսաւ Սիրանոյշ։

— Այդ ալ պէտք է, սիրելիս, երազել կուտայ, կատակեց Զարէհ։

— Ի՞նչ, սիրտի՞ս նեղութիւնը քեզ երազել կուտայ։

— Ո՛չ, ո՛չ, իսկոյն ընդմիջեց Զարէհ, ծխախոտը։ Սխա՛լ հասկցար։

— Ը՛, իբր թէ անկարելի լինէր ուրիշ կերպով երազել։ Ջընանցի՛ր։

— Իսկ եթէ արթո՛ւն եղած ժամանակս ուզեմ երազե՞լ ...։

— Տիկինդ աչքերը՝ ակնարիներովդ փայփայէ, ըսի իսկոյն թեթևօրէն։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ճայնեց Սիրանոյշ, կնային հրապոյրով մը, ղղջացի մուխի ծուխի խօսք բանալուս։

Եւ ինչ սուրճը կը խմէինք՝

— Զարէհ, ըսի, ինծի մոխիկ պիտի ընե՞ս թէ ոչ։ Թոյլ պիտի տա՞ս որ ըսածս գրել սկսիմ։ Բայց ի՞նչ դժուարահաճ մարդ ես եղեր դուն։

— Ա՛, դարձեալ մի՛ նեղեր զիս, Թորգոմ, քու երկար բարակ առաջարկներովդ։ Ի՞նչ հարկ ոչինչ բաներ դրի առնուլ ու մանաւանդ հրապարակել։ Վրադ խնդացնե՞լ կ՚ուզես։

— Ինծի նայէ, Զարէհ, չատ խօսք չեմ ուզեր, ես պիտի սկսիմ գրել՝ փոքրիկ փոքրիկ վէպերու ձևի տակ և ամէն մէկ վիպակիս նիւթ պիտի առնեմ քու գաղտնեխուզումներէդ մէկն, անշուշտ ամենէ հետաքրքրաշարժներէդն ընտրելով։ Դուք ի՞նչ կ՚ըսէք, Տիկին Սիրանոյշ, խնդիրն արդէն գիտէք։

— Ա՛յո՛, գիտեմ։ Եւ արդէն ըսած եմ, Պ. Պայտունի, թէ Զարէհիս կողմէն հակառակիլ ուզելու պատճառ մը չեմ տեսներ։ Միայն՝ խնդիրը հոս է թէ՝ էրիկս չուզեր իր անունը հրապարակուած տեսնել։

— Անչո՛ւշտ, ընդմիջեց Զարէհ, իրր թէ բժշկութենէս զատ՝ տարբեր ասպարեզի մը մէջ՝ ալ դրամ շահելու ելած լինիմ։ Եղբա՛յր, աղդարարի պաշտօն կուգես վարել ինձ։

— Եթէ միայն անունի խնդիրն է որ ջիղերուդ կը դպչի, կրնանք՝ ամենայն դիւրութիւնով՝ կեղծ անուն մը գործածել, այնպէս չէ՞, Տիկին Սիրանոյշ։

— Ա՛յո՛, այո՛, բայց՝ եթէ կ՚ուզէք՝ էրիկիս անունը թող մը-նայ։ Անունէն բան մը չելներ։ Մականունը միայն կը փոխենք, պայմանով մը սակայն որ նոր ու աղուոր անուն մ՚ըլլայ։

— Տիկինդ ըսածին ի՞նչ կ՚ըսես, Զարէհ, առարկութիւն մ՚ունի՞ս կրկին։

Բարեկամս ձայն չհանեց։

Լռութիւնը հաւանութեան նշան նկատելով՝ իսկոյն պոռացի։

— Նոր անուն մը գտէք, չո՛ւտ, նոր մականուն մը, բայց նոր, նոր . . . ։

— Նորե՛նց, գոչեց Սիրանոյշ։

— Աքանչելի գիւտ, պոռացի ու Զարէհիս ձեռքը սեղմելով՝

— Ա՛յս դիշեր իսկ կ՚սկսիմ, յարեցի, ԳԱՂՏՆԵԻՈՅՋ ՆՈՐԵՆՅ վերնագիրին տակ, և պիտի սկսիմ առաջին անգամ գը-

րել կամ ան- պայուսակէն ֆաղդնէյը, կամ, կը յիշէ՞ք, Տիկին Սիրանոյշ, անցած գիշեր պատմածը, պզիկ մը խոշոր պզիկը որ շատ աւելի հետաքրքրաշարժ է, չէ՞։

— Ո՛չ, ընդմիջեց Զարէհ, բոլոր նախկին պատահածները մէկ կողմ թողլով՝ սկսէ՛ առաջին առիթով ուր նոր մը պատահի։

— Իսկ եթէ այդ առիթը շատ ուշանա՞յ, գոչեցի ցաւագին չեչտով մը։

— Այն ալ քու բաղդդ թող լինի, ըսաւ խնդալով Տիկին Սիրանոյշ, ինչպէս քու . . . ։

— Ինչպէս իմ ամուրիութիւնս, ըսել սիտի ուզէիք, այնպէս չէ՞, Տիկին . . . ։

Եւ ամենքս միաբերան խնդալու վրայ էինք, երբ՝ թաք՝ դուռը զարկին։

— Բաղդս, գոչեցի տեղէս վեր ցատկելով, գրաւ կը դնեմ որ Նորենցը վնտռելու եկան։

— Հաւանական է, ըսաւ բարեկամս հանդարտ ձայնով մը, այսինքն . . . թժիլկ Նորենցը։

— Ո՛չ, գաղտնեխոյզ Նորենցը։

Եւ ամենքս ոտքի կանգնած՝ դուռին բացուելուն անհամբեր՝ բակը կը դիտէինք։

Սպասուհին դուռը բացաւ։

Սեւ շուք մը սահեցաւ ներս։ Սևեր հագած կին մըն էր։

Դուրս նետուեցաւ Զարէհ։

Գիշեր ժամանակ կի՛ն։ Ի՞նչ նշանակութիւն կրնար ունենալ այս։ Գուցէ մահամերձ հիւանդ մը բժշկական անմիջական խնամքի կը կարօտէր։

Բայց ո՛չ։ Զարէհ սկսաւ դանդաղ քայլերով դէպի մեր սենեակը առաջնորդել զնէ։

— Թերևս, ըսաւ ինձ Սիրանոյշ, Զարէհ վեր սիտի ելնէ գործիները առնելու։ գուցէ անմիջական հատուածի մը համար կանչելու եկած լինի այս տիկինը։

Ներս մտան կինն ու բարեկամ։

Միջահասակ, նրբին կազմուածքով դեռատի տիկին մ՛էր, պարզ այլ թանկ հագուստներու մէջ՝ համեստ արտաքինով։ Դէմքը փոքր ինչ խռոված արտայայտութիւն մ՛ունէր։ Ակնարկ մը՝ թեթև սակայն՝ սահեցուց վրայէս, որով իսկոյն զգացի թէ իմ հոն գտնուիլս շատ հեռու էր բարի հանդիպում մը լինելէ և թէ լաւագոյն ունէր Պ. Զարէհին հետ միայնակ մնալ։ Եւ

զայդ իսկոյն կռահելով՝ վառարանին մօտ գացի ու վրան դրուած թարմ թերթերէն (ուր խառն ի խուռն կային Մաֆա, Տէը Մէյլ, Աբէնտան Մոտըլ, Մէտիթըռանէօ, Լայֆ, Մընոյ Մէկնին, Ֆիկարօ, Բիւլանդիէն, Նեյչ Ֆրայէ Բրէսթ, Իլիւսթրասիօն և.) հատ մը քաշելով՝ սկսայ՝ առանց կարդալու՝ աչքերս վրան և ականջներս հոխս պատցնել։ Եւ կռնակս անոնց դարձուցած՝ լսեցի որ Նորենց կ'ըսէր։

— Ձիս կը պնտռէի՞ք Տիկին, . . . ։

— Այո՛, ներեցէք սակայն անպատեհ ժամանակ ձեզ անհանգիստ ընելուս։

— Հոգ չէ, խնդրեմ, հանգստացէք սա՛ բազկաթոռին մէջ։

— Շնորհակալ եմ, շատ աղնիւ էք։

Եւ պահիկ մը լռութենէ վերջ։

— Եթէ բժշկական խնամքի պէտք ունիք, կրնա՞մ արդեօք՝ ձեր անունն իմանալէ վերջ՝ ձեզ խորհրդատեղեակս առաջնորդել։

— Ո՛չ, պարոն, անհարկի է այդ, հիւանդ չեմ։ Սակայն պիտի խնդրէի որ . . . ։

Եւ սկսաւ ցած ձայնով խօսիլ։ Կասկած չմնաց։ Զգացի որ ներս մրմնջելուն պատճառն իմ հոն ներկայութիւնս էր։

— Զարէհ, ըսի, ես կը մեկնիմ, սակայն՝ ըսածիս պէս՝ այս դիշեր պիտի սկսիմ։

— Բայց նստի՛ր. ինչո՞ւ կը մեկնիս։

Եւ ապա նորեկ հիւրին դառնալով՝

— Տիկին, ըսաւ, կինս ու ես մէկ հոգի ենք և շատ անգամ դիրար կը լուսաբանենք նմանօրինակ պարագաներու մէջ։ Գալով պարոնին՝ իմ մտերիմ ու սրտակից խորհրդատու բարեկամս է։ Ուրեմն կրնաք՝ եթէ կարելի է ու ձեզի հաճոյ՝ ազատ կերպով խօսիլ ու պատմել մեզ ձեր այցելութեան չարժառիթն ու նպատակը։

Եւ Նորենց այցելուհիին բազկաթոռ մը ներկայացնելէ վերջ՝ ընկողմանեցաւ բազմոցի մը վրայ, ակնոցները քիթը։

Իսկ Տիկին Սիրանոյշ և ես՝ աթոռներու վրայ՝ սեղանին շուրջը տեղաւորուեցանք։

Այցելուհին՝ ամօթխած չեշտով ա՛յսպէս սկսաւ իր պատմութիւնը։

— Լաւ ուրեմն, պատմեմ։ Կրնամ ազատօրէն խօսիլ, քանի որ ձեզ կը ճանչեմ իբրև դաղտնապահ մարդ, լսած եմ Տիկի-

նին համբաւն իր ազնիւ սիրտ մը և գալով Պարոնին՝ ձեր բա-
րեկամը լինելով՝ անշուշտ ձեզի չափ վստահելի է . . . : Բայց
դուք կարելի է զիս չճանչնաք . . . : Թերևս անունս լսած լի-
նիք. Տիկին Սևեանն եմ:

— Օ՛, ընդվիզեց Նորենց, վիշտս ուսանողութեանս ժամա-
նակ Սևեանի մը հետ ծանօթացած եմ, իրաւագիտութեան
դասընթացքի հետևող:

— Ամուսինիս եղբօրորդին է, շարայարեց իսկոյն Տիկին Սե-
եան, ուրախ՝ ծանօթ լինելուն, երկու ամիս հազիւ կայ որ վե-
րադարձած է եւ հոս հաստատուած:

— Այո՛, ըսի, կը ճանչեմ:

— Ուրեմն, Տիկին Սևեան, ըսաւ բարեկամս, գալով ձեր. . :

— Այո՛, գալով իմ պատմութեանս, ահա: Կարճ կապեմ:
Հինգ տարիէ ի վեր ամուսնացած եմ Պարոն Սևեանին հետ:
Մէկ հատիկ սիրուն աղջիկ մ՚ունինք որ երեք տարին անցուցած
է հիմակ: Շատ գոհ ենք մեր ամուսնական կեանքէն և իրարմով
յո՛յժ երջանիկ: Մանաւանդ փոքրիկ Մարգարիտը մեր հրճու-
անքին առարկան է . . . : Բայց տասնըհինգ օր առաջ, կաղան-
ղին գիշերը . . . բայց դժուար կուգայ ինձ պատմել, սակայն
պէտք է որ ըսեմ, ճիգ մ՚ընել պէտք է: Այո՛, կաղանդին գի-
շերը սիջադէպ մը պատահեցաւ որ թէ իմ և թէ իմ ամուսինիս
հոգեկան վիճակը վեր ի վայր դարձուց ու խառնիճաղջ թողուց:
Ահա թէ ի՛նչ պատահեցաւ . . . :

— Բայց, Տիկին Սևեան, ընդվիզեց Նորենց, կրնա՞մ հարցնել
եթէ այդ միջադէպին յարաբերութիւն ունեցող կամ անկէ
ծագումառած որևէ առարկայ ունիք ինձ ցոյց տալու: Եթէ
ունիք՝ խնդրեմ տայիք ինձ: Որովհետև, նմանօրինակ դաշտնե-
խուզումներու մէջ, միշտ իմ յատակագիծս է պարագաներն ու
ամենանուրբ մանրամասնութիւնները քննելով՝ սկզբնապատ-
ճառին ու նպատակին հասնիլ:

— Ոչինչ բան մը, թուղթի կտոր մը:

— Ձեր ոչինչ կարծածը կրնայ ամենամեծ արժէք ունենալ:
Չե՞ք քոմլ է, կը պահէ՞ք զայն, Տիկին:

— Տիկին Սևեան չրջազգեստին գրպանէն դրամապանակ մը
հանեց, բացաւ զայն և պատռատուն, փոքրիկ թուղթի կտոր մը
դուրս քաշելով՝ Նորենցին ներկայացուց:

Բարեկամս առաւ զայն և սկսաւ մեծ ուշով քննել:

Այնքան փոքրիկ էր թուղթի կտորը որ հազիւ կրնար մէկ
երկու բառ պարունակել:

Տեսայ որ բարեկամիս աչքերէն փայլ մ՚անցաւ։

— Տիկին, գոչեց ծիծաղելով, առանց դիտնալու, մեծ, շա՛տ մեծ գանձ մը ձեռք անցուցեր էք։ Ա՛յս պիտի ըլլայ միեւնոյն բանալին որով պիտի լուծենք ձեր գաղտնիքն ուչ կամ կանուխ։

— Ի՞նչ կայ հոն գրուած, պոռացինք Տիկին Միրանոյշ և ես։

— վերջէն կ՚իմանաք կարելի է, պատասխանեց Նորենց լուրջ կերպարանքով մը։ Եւ իսկոյն ապա կնոջ դառնալով՝

— խնդրեմ Տիկին, չարունակեցէք, առանց հոգնալու մանր բամառութիւններու։

(Վերջն յաջորդ թիւով)

ԳՐԻԳՈՐ Կ. ՃԱԿՈՒՆԱՆ

ԿԱՅԼԱԿ ԵՒ ԿՈՉԱԿ

Մի մացառուտ թուփի տակին,
Ուր սոխակներ կը գեղգեղեն,
Կաթիլ կաթիլ մի ջուր վազեր
Ցատակ, վրձիս. ուր մրմնջեր
Կուսին երգին
Գեղ տիրապին։

Սա՝ մի ծովու ափերուն կիզ,
Լերկ ժայռի մը կողերեն ցից
Բղխեր հեզիկ. ուր հոծ ի հոծ
Կը դիմեին, միշտ հողմակոծ,
Ալիք ծովուն
Այդ պաղպաջուն։

Օր մը այգուն՝ երբ արշալոյս
Բիւր պչրանիով պարգեր իր շալս,
Ահա ծովուն կոհակներեն
Մին գոռալով, յոխորտալեն
Վազեց հասաւ
Ժայռին, ւ՚ըսաւ։

« Ինչո՞ւ այդպես խեղճ ու կքրակ
Կը մրջնեմ, դուն, ո՛վ կայտակ,

Տե՛ս թէ ի՛նչպէս մեծիմ առնեն կողմ,
Կը վազվըզեմիմ զերդ ահեղ հողմ,
Իսկ դուն, մեծիկ,
Մեղաւադնիկ

Կը սիրես միշտ փախչիլ, ամիլ
Այդ թուիին տակ տիրատեսիլ,
Զայն տո՛ւր, կայլակ, միշտ սըզաւոր
Կ'ուզե՞ս մըննալ, թէ փառաւոր
Մեր կեանքով պերճ
Ապրիլ յաւերժ։»

«Կոհակ, ըսաւ կայլակ զըուարթ,
Դընա՛ հեռու, թո՛ղ զիս հանդարտ,
Ես միշտ մեծիկ ու հեզաբար
Կ'ուզեմ ցօղել այս անշուք վայր,
Բանզի իմ ցող
Զուր մը չինչ, զոլ։

Միայն գտնեմ այրած մարդիկ
Որոնց շրթներ ցօղեմ հեզիկ։
Եւ այդ մարգերն որ վհատական,
Ինձմէ առին այդ պատմութեան
Կանաչ, փայլուն,
Զմրուխտի գոյն։

Իսկ դուն, մոռցա՞ր արդեօք, կոհակ,
Թէ շիթերդ կազմեն ծովակ,
Դընա, պանծա, բայց մի խոովիր
Ամպամակիս իմ այս ջուրեր,
Որոնց շիթեր կուսին աչքին
Արցունքներեն կը կազմուին։»

Յայնժամ կոհակ մեծ ամօթով
Դնաց մեռնիլ ժայռերուն վրայ,
Իսկ մեր կայլակ այգուն զոյնուն
Դարձեալ վազեց հեզիկ ժպտուն։

4 Դեկտ. 1897
Թոքատ

Գ. Թ. ԹԻՄՈՒՐԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Օտար թերթեր քանի մ՝օր առաջ ծանուցին թէ Յիսուս Քրիստոսի դատաստանին վրայ Պոնտացի Պեղատոսի կողմանէ գրուած և առ Տիբեր կայսր ուղղուած տեղեկագիր մը գտնուած է Վատիկանու դիւանին մէջ։ Թէև այս յիշատակարանը Հռոմի եկեղեցական ժողովներու մէջ երկար վիճաբանութեանց առիթ եղած՝ և անոր մի պատճէնը հրատարակ ելած է, սակայն այժմ անկարելի է ըսել թէ իրրև պատմական յիշատակարան մը մեծ արժէք պիտի գտնէ՞ թէ ոչ իրրև խարդախութեան ճարտար գործ մը պիտի նկատուի, քանի որ ցարդ ո՛չ ոք կարող եղած է անոր վաւերականութիւնը ստուգել։

Սակայն՝ իրր հետաքրքրական թուղթ՝ կարևոր մասերը կ՝արտագրենք։

«Պոնտացի Պիղատոսէ առ. Տարեմտիոս Ատեճադպիր
Տիբեր կայսեր՝ ողջոյն։

«Մեծ զարմանք պատճառած է ինձ այն ապղեցութիւնը զոր Քրիստոսի դատաստանը ձգած է Հռոմի մէջ։ Թէև եղելութիւնը ինքնին չարժեր կայսեր ուշադրութիւնը գրաւելու, պարտաւոր եմ այս տեղեկագիրը ղրկելով դատս պաշտպանել, քանի որ մի քանի չարակամ մարդիկ առիթ գտած են դիս անուանարկել մեր տիրոջ առջև։

Չկարծուի թէ այս անբաղդ խնդրոյն մէջ Հռոմէական ապղեցութիւնը վտանգած եմ, այլ ընդհակառակն աշխատած եմ անաղարտ պահել զայն յարգելով ամեն ինչ որ կ՝պատկանի յաղթուող ժողովրդեան կրօնին և անոր ո և է անձնական գործին մէջ անպատեհաբար մտնելէ խոյս տալով՝ հետևած եմ այն քաղաքականութեան որ կարևոր է գաղթարարութեան համար։

Այն միջոցին հրեայք երկու հակառակ կուսակցութեանց բաժնուած էին, այն է Հին և Նոր հրեայք, որոց ո և է կարեւորութիւն չտալով՝ միջամտեցի իրենց վիճաբանութեանց այն ատեն միայն երբ կայսեր կամ կառավարութեան արժանապատուութեան կը դպչէր խնդիրը։ Ասկէ զատ՝ մի անգամ ևս Յիսուս Քրիստոսի խնդրոյն մէջ միջամտեցի երբ թէ պահպանողականները և թէ ազատականները անոր դատապարտու-

թիւնը կ'խնդրէին։ Համառօտիւ պատմեմ եղելութիւնը։ Քանի մը ամիսներէ ի վեր՝ Հին հրէից կուսակցութեան մեծ սոսկում կը պատճառէր Յիսուս անուանեալ երիտասարդ քարոզչի մ'ապշեցուցիչ վարդապետութիւնը։ Թէև իւր յայտարարութեանց մէջ ծանրակչիռ բան մը չկայ, սակայն պահպանողականները յետին ծայր վտանգաւոր նկատելով զայն, բոլորովին զրգռուած էին։

Վերջէն մի քանի աղդեցիկ անձնաւորութիւններ ինձ գալով ամբաստանեցին Յիսուսը իբր թէ ապստամբութիւն կ'նիւթէ. կարևորութիւն չտիտ ընծայէի այդ ամբաստանութեան, մինչև որ աւելի առաջ երթալով ըսին թէ ինքնինքին Թագաւոր սիրտղոսը կուտայ։ Պաշտօնապէս ի դատաստան հրաւիրեցի զայն, և կ'խոստովանիմ թէ անոր Թագած ապաւորութիւնը նպաստաւոր էր իրեն նկատմամբ։ Մարդ ըսուած արարածն բաւական լաւ ճանչնալովս հանդերձ՝ վստահօրէն կրնամ ըսել թէ Յիսուս հասարակ մարդ մը չէր. Չեզ վտանգաւոր մարդ մը կերևի նա, սակայն իւր վրայ այդ տեսակ նշան չտեստեցի զատ դիտեցի որ հանդարտ և սիրուն երևոյթ մ'ունէր և խօսակցութեան եղանակ մը՝ որ աւետարաններու յատուկ է։ Ցօժարակամ մտիկ ըրի իր խօսքերն՝ որ քաղաքական ըլլալէ աւելի միլիսոփայական էին։ Երբ իր վրայ դատապարտութեան կէտ մը չգտայ, կարծիքս յայտնեցի, որ ընդհանուր զայրոյթ գըրգռեց և հասկցայ որ հանրային կարծիքը այն աստիճան բորբոքած էր որ մէկն անոր դատապարտութիւնը պիտի գոհացնէր ժողովուրդը։ Ջանացի, խնդիրը Հերովդէսի ներկայացնելով, ժամանակ չահիլ, բայց նա ընդ հոյմ ետ յղեց զայն։ Մարդը յաջմութեան աղաղակներէն ազատելու համար բոլոր ճիգս թափեցի, բայց երբ տեսայ որ իր կրօնական տարբեր դատաւորներու համար իր դատապարտութիւնը կ'խնդրեն, հաւանեցայ, յայտարարելով միևնոյն ժամանակ թէ պատասխանատուութենէ ազատ եմ, քանի որ կառավարութեան վերաբերեալ ոևէ դատ մը չէր այն, և Յիսուս այդ մարդոց կրօնական մոլեռանդութեան զոհուեցաւ։

Խուվարարին խաչելութիւնը Գողգոթայի վրայ տեղի ունեցաւ։ Խաղաղութիւնը ապահովուած էր հռոմայեցի պահապան զինուորներով և ես բոլոր զօրութեամբս ազատեցայ դատապարտեալին աղդականաց և բարեկամաց տագապանքը սփոփելէ։ Չեմ կարծեր որ Յիսուսի հետևողները այժմ նորա վարդապե-

ատրիւնները քարոզեն, և եթէ կ'քարոզեն մէկու մը ուշադրութիւնը չպիտի դրաւեն։

Համառօտիւ՝ այս է բոլոր եղելութիւնը. խաչեալին անմեղութեանը վրայ տարակոյս չունիմ, դատաստանական սխալմամբ մը անիրաւաբար դատապարտուած է նա։ Թէև արդարացի պիտի ըլլայ եղելութիւնը վերաքննել, բայց ո՛չ օգտակար, քանի որ այս դժբաղդ խնդրոյն մէջ կան բազմաթիւ անճնաւորութիւններ որոց մեծագոյն մասը անխորհուրդ դատողութեամբ և կրօնական նախապաշարմամբ յանցաւոր եղած են։

Իսկ կրօնամոլները ճշմարիտ կամ ուղիղ սկզբունքի հետեւելու բաղձանքով Յիսուսի մահը պահանջած են։

Այսն տեսակէտով լաւագոյն է խնդիրը ձգել ուր որ է։ Ոչ հրեայք չարունակեն կարծել թէ Յիսուս երկրին օրինաց հակառակ գործելուն համար պատժուած էր։ Խնդրոյն վերաքննութիւնը անոր կեանքը ետ չպիտի բերէ, այլ բազմաթիւ կարևոր քաղաքացիներ և բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կործանելով պիտի անպատուէ երկրին դատաւորները և վարիչները որ խարեցին ժողովուրդը։

Թ. Ճ. ԻԱՆՃԻԱՆ

ՈՒՂԵԳՐԱԿԱՆ*

ՀԱԼԷՊ — ԱՃՆԹԱՊ

Մեր ջորեպանն է Նախլի (քրիստոնեայ) որ մեծ համբաւ է ստացած Բերիոյ և Անթէպու միջև, իր արդարասիրութեան համար։ Առաւօտեան ժամը 3 ին ճամբայ կ'ելլենք ձիով։ Հալէպէն մինչև 3 ժամ շարունակ մեր մէկ կողմն ունէինք գետակ մը որու երկու եզերաց վրայ տնկուած ծառերու շարքը ակնահաճոյ տեսարաններ կ'ընծայեն։ Ժամը 7 1/2 ին կը հասնինք Աֆրիկճ։ Սեսկալի մըրիկ մը մեր քիթն ու բերանը փոշիներով կը լեցնու։ Օդը չափազանց տաք է, և ջուրը պղտոր՝ օձեւանաններն անյարմար, այս պատճառաւ գիշերն ի բուն քնել անկարելի եղաւ։ Ինակինչ անհամբոյր էին։ Գիշերուան ժամը 6 ին ճամբայ կ'ելլենք և ցերեկուան ժամը 3 ին կը հասնինք մի այլ գիւղ։ Մեր ճամբան միշտ հարթ է և ուրեք ուրեք ցիրուցան բլուրներ նշմարելի են։ Աբդարև շատ զարմանալի է որ այս կողմերը գանուած լայնածաւալ դաշտօրէք անմշակ մնացած են։ Ուրիշ գիւղ մը իջնելէն ետև՝ երեկոյեան ժամը 2 1/2 ին ճամբայ կ'ելլենք, առաւ-

* Տես, Ա. Մ֊ն., 1897 թիւ 24։

ւօտեան, ժամը 10ին կը հասնինք Ա.ՅԹԱՓ։ Մեր այս գիշերային ճամբոր-դութիւնը շատ տաժանելի էր։ Վասն զի առաւօտեան հասնելու համար, դուժ-արակոխ լերանց տաժանելի կողակներն՝ անկարելի կ'ընէին ձի հեծնել, ուստի կ'ստիպուինք ոտքով քալել ժամերով։ Վերջապէս վաստակաբեկ և քրտնաթոր-մաք մնանք Ա.ՅԹԱՓ։ Տուներու երկու շարքերուն մէջէն և անհարթ քարուղիներէն հասանք Հ-ի էֆէնտիի պանդոկը։ Ջմեռ առաջնորդեցին կեղտոտ ու կոշտ սենեակ մը, ուր բացի մի քանի կտոր հին և պատառուն փախոռներէ ուրիշ ոչինչ կար։

Ա.ՅԹԱՓ երկու հանդիպակաց բլուրներու և նոցա միջև ե չինուած։ Փողոցներն անմաքուր և տներն անճաշակ, ըստ հին դրութեան։ Շուկայի նեղ անցքը և կեղտոտութիւնը ուղևորին ամենէ առաջ կ'ղրկեն։ Օդը բնականին առողջարար և ջուրն ոչ այնքան լաւ։ Երկրորդ օրն այցելեցինք եկեղեցին. Թէ հին և Թէ նորն։ Վերջինս դեռ կատարելութեան չէ հասած։ Ինչ որ էր եղած անհոգութիւնը խիստ զարմանալի կը Թուի ինձ։ Ա.ՅԹԱՓ տնտեսական տագնապէն այնքան կորուստ չկրեց և տեղ-ացիք ուրիշ պարագաներու մէջ խիստ փութաջան են . . . . Առաջնորդ չունին երկար տարիներէ իվեր։ Դպրոցաց մասին խիստ հոգատար են։ Ան-դուլ աշխատողներ և անկուրծ ջանասէրներ են։ Կրօնական ջերմեռանդու-Թեան գալով՝ անոնման նախանձախնդիր է Ա.ՅԹԱՓՑին։ Ներկայիս մէջ երիտասարդ դասը լուսաւորեալ է և հայերէն կը խօսի խիստ մաքուր, և յուսալի է որ 15 տարիներ վերջ ամբողջ հայերը իրենց մայրենի լեզուն խօսին, վասն զի դպրոցներու մէջ մեծ զարկ կը տրուի ներկայ սիրուելը դաստիարակելու համար։

Ա.ԶԳ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հանդէսը սկսաւ առաւօտեան ժամը 12ին և տևեց մինչև 2։ Նախ երգուեցաւ «Ով Տէր Ա.» սրտաբուղխ աղօթքը, և ապա սկսան Հ.յ. Տ՛. և Ա.նդ. լեզուաւ այլ և այլ Նիւթերու վրայ բերանացի գրուածներ և ճառեր արտասանել աշակերտք։ Դժբաղդաբար արտասանութիւնը խիստ խեղճ էին, գրեթէ հոգայից բերանով կ'արտասանէին, մեռած և թոյլ։ Դպրոցը շրջանաւարտներ ունէր, յորոց ոմանք խօսեցան դպրոցական կենաց քաղցրութեան, բաժանման և ուսման յառաջ բերած արգասեաց վրայ։ Իրենց վերջին հրաժեշտն ուղղեցին առ դպրոցի տնօրէնն, առ դաստատու-նեան, առ ընկերներն և առ դպրոցական յարկն։ Այս ամենի միջոցին ա-շակերտք մերթ ընդ մերթ քաղցրաձայն կ'երգէին առաջնորդութեամբ երժ-դաստատու Դասապար էֆ-ի, և որոց կ'ընկերակցեր դաշնակը։ Մրցանակա-բաշխութիւնը սկսաւ անօրէնին կարճառօտ խօսքերովը ուղղեալ առ ժողո-վուրդն՝ ի պաշտպանութիւն այն դպրոցին, և առ աշակերտս իրենց նոր կեանքի մէջ բռնելիք ընթացից ուղղութեան և պարտեաց վրայ։ Առաջնա-կարգ աշակերտներէն ոմանք այլ և այլ դասերու մէջ ունեցած յառաջա-դիմութեանց համար՝ Նոյն դասի դաստիուէն ևս մրցանակ ստացան։ Պրօֆ. Ջէնոր էֆ. սկսաւ խօսիլ ազգայնոց դպրոցի մասին բռնելիք ուղղութեան վրայ, և յորդորեց որ փողոցին մէջ թափառող տղայք դպրոց ղրկուին։ Հարուստներուն օգնութիւնը և ազգայնոց քաջալերութիւնը խնդրեց դպրոցի

մասին։ Եւ փիլիպպոս էֆ. փակեց հանգէսը եռանդուն բանախօսութեամբ մը։ Միութեան գործած հրաշքները նկարագրեց . . . ։ ժողովուրդը անձայն և լսիկ կ'ունկնդրէր։ Ամերիկոյ դպրոցաց թիւն է 8։ Ներ. դպրոցը ունի 450 երկաթ աշակերտ, և 12 դաստիարակներ։ Հայ. դպրոցաց ամբողջ աշակերտաց թիւն է 1100. բողոքականաց դպրոցը յաճախողներն 1300, և կաթոլիկացը՝ 100, որով բոլոր հայ աշակերտաց թիւն է 2500 և 500 ևս փողոցներուն թափառողներ կան։

ԱՅՆԹԷՊՈՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆԱՑ ԳՈՒԼԷԺԸ

Գոլէժը թէև փակ էր արձակուրդի առթիւ, բայց նորա մասին ստացած տեղեկութեանց փափաքը լցուցի նոյն իսկ՝ այն դպրոցի մի քանի աշակերտներէն։ Ահա համառօտութիւնը։

Դպրոցը կը բաղկանայ 140 աշակերտներէ, որը կը բաժնուին ութը դասարաններու, և ունին 8 դասատուներ։ Դպրոցի ընդունելութեան առեն երբէք կարևորութիւն չտրուիր տարիքի։ 12-35 տարեկան աշակերտներ կը գտնուին մի և նոյն յարկի տակ (մեծաւ մասամբ գիշերօթիկ)։ Սբդ՝ ի՞նչ կարելի է սպասել մի այնպիսի կարգադրութենէ որով աշակերտք խառն ի խուռն ի միասին են, երբ ամեն ոք ազատ է իւր դաղափարը ըստ հաճոյս յայտնել, թէև անհեթեթ։ Բարոյական դաստիարակութիւնը շատ թոյլ է։ Տեսչութիւնը (օտար), ինչպես նոյն իսկ աշակերտներն ինձ պատմեցին, երբէք փոյթ չը տանիր այս մասին։ Լուսաւորչական և Բողոք. աշակերտի միջև մեծամեծ խորութիւններ կան, և ցաւելով պիտի ըսեմ որ առաջինները մեծ մաս մը կը գտնուի հո՞ն։ Հայ լեզուին խորթ աչք կը նայուի, և անոր բնաւ կարևորութիւն չտրուիր։

Ս. Ճ. ՄՈՍՔՈՒԱՆ

ՄԱՂՆԻՍԱ

ԳՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Շատ դժուարին է ամբողջ ժողովրդի մը տանջերկու տարուան փոթորկալից կաց ու նիստեն քանի մը տող դրութեան մէջ ուրուագծել։ Այդ պործն աւելի յաջողակ գրիչներու կը թողում և լոկ քանի մը դիտողութիւններով պիտի շատանամ։

Թող մեր ծանրին չհետայ երբ ըսենք, թէ տակաւին տեղիս արդի հայ ժողովուրդն՝ այն սպասուած զարթացումին չէ եկած՝ որ ինք իր ղեպացածն ի գործ դնէ շատ օրերէ ի վեր — մեծ մասին համար ըսել կուզեմ — միշտ հետևող եղած է։ Ընդհակառակը շրջան մը որուն մէջ մինք մեր յետացումն մարմնացնելինք։ Եթէ արդի յառաջդիմութեան օրերուն այսպէս ենք, հապա երբ ե՛ս, ե՛ս երթանք շատ աւելի տխուր վիճակ մը պիտի տեսնենք։ Թէև այդ օրեր, աւելի հեռանդալից և յուղեալ հասարակութիւն մ'ուներնիք սակայն՝ եթէ ուշադրութեան առնելի պարագայ մ'կայ, այն ալ սա

է թէ՝ այդ օրերու դէպքերն ու դէմքերն էին որ ծնունդ տուին յուզումի և եռանդի։

Այս եռանդով և յուզումով հանրային գործերու մասնակցութիւնն՝ ուժգին նուիրական կը սեպուէր քան ընտանեկան յարկի դաստիարակութեան փորձերով զբաղիլը։ Տաներու տարուան տագնապին շրջանի մը մէջ, շատ փոփոխութիւններ մտնելու էին մեր բարքերուն մէջ, միշտ բարեշրջուելու էինք, օգտուելով օրուան գիրքերէն և հանդէսներէն ու լրագիրներէն, սակայն այս ալ չունէցանք և ինչ որ հիմա ունինք, բոլորն ալ վերջին քանի մը տարիի բարոյական պէտքի մեծ շարժուձին կը պարտինք։ Եթէ մեր ընտանեկան յարկերուն տակ, հիմակ քիչ թէ շատ առողջ դաստիարակութեան նշոյլներն կը տեսնենք, այս վերջին քանի մը տարիներու մէջ ուսուցիչ և ուսուցչուհիներու կրթական յարկերէն դուրս՝ տուներու մէջ իսկ գործելու չնորհիւն է։ Եւ մի՞նչ որ իշմիրի նման մեծ քաղաքի մը ծոյն կապրինք, ինչե՞ր չէինք կրնար ընել։ Նաւահանգիստներէ տիաներով հեռու, խորերուն հայ ժողովուրդը դաստիարակութեան տեսակէտով բարձրացաւ, բայց մենք՝ ամէն դիւրութիւն և միջոցներ պատրաստ՝ կրկին ետ մնացինք անոնցմէ իսկ. ամօթ չէ՞ մեզի։ Մենք մեր ինչո՞վ պարծինք . . . ։

— Ոչ ինչ։

Աւաչները՝ լրագիր ուժգին շատ կառնեինք քան թէ հիմակ։ Ան ատեն լրագիրը կառնեինք ոչ թէ քան մը սորվելու համար՝ այլ օրուան խնդիրն յուզող թղթակցութիւն մը տեսնելու փափաքով։ Ահա այս էր մեր անցեալն և ինչ որ ունեցանք անցեալին մէջ, ըստ իս, բոլորն ալ ուշուշիկ բաներ. յուզումէ և եռանդէ յառաջ եկած։ Զգացողութենէ դէպ ացածն է միշտ հաստատունը և ընդունելին՝ ասկայն։

Արդ՝ շատ անձինք կաշխատին հիմակ վարժարաններն փայլուն և բարեկարգ դիրքի մը մէջ դնել, խիստ ուրախ ենք, երբ այս լուսն վիճակին մէջ քննութեան կը տեսնենք մեր կրթական հաստատութեանց, իրաւ, թէև մեր ժողովուրդն՝ բարոյականին հետ դրամական աջակցութիւնն իսկ կը զլանայ, սակայն, կրկին արդի գործիչներն՝ վհատող անձեր չեն և յուսալից ենք։ Այս վերջինք, որչափ ալ չմնագատելի կողմեր ունեցած ըլլան, մենք կրկին՝ փոխանակ անհաճոյ վարմանիքներով յուսահատեցնելու, պէտք է օրհնաւոր և լուսն միջոցներով ուղղել աշխատիլ։

Երկսեռ տգգային վարժարանաց այս շրջանի ուղղութիւնն յանձնած են Տեսուչ՝ ընթերցողներուդ ծանօթ գրագէտ-ուսուցիչ Ս. Աճեանեան էֆ. ի. սա արդի հոգեբարձութեան անդամց հետ միացած՝ քիչ թէ շատ Մաշխատասիրին պէտքերուն և բարքերուն համապատասխան ծրագիր մը պատրաստելով՝ շատ գոհացուցիչ ուղղութիւն մը ցոյց կուտայ։

Կրթութեան, դաստիարակութեան և ուսանողութեան այս անօթի օրերուն «400» տնուր ժողովուրդի մը ընդհ. ուսանողաց և ուսանողուհեաց թիւն՝ եթէ «340» ե ըսեմ, չէ՛ք ցաւիր քիչ մը. անտարակոյս։ Միջոցներ չեն պակսիր վարժարան չյաճախող՝ խանութի աշկերտ-ազգ միտքն կրթելու. անշուշտ այս մասին ալ լաւ կարգադրութիւն մը պիտի ընէ հոգաբարձութիւնն՝ Տեսուչ էֆ.ին հետ միացած։ Կսպասենք։

Տեղիս հայ մանուկը՝ ազգային կրթական հաստատութիւններէն զատ, ունի նաև Ամերիկեան հաստատութիւններ, հոս՝ հայ մանուկը՝ հայ դպ-

ծիշներու յանձնուած է։ Հայ Թագին մէջ բացուած աղջկանց վարժարան-
ներն, 30 ի մօտ աշակերտուհիներով՝ փոքր վարժուհիի մը յանձնուած է,
իսկ՝ յարակից շէնքին մէջ՝ մանր ու խոնաւ սակայն՝ պզտիկ սենեակ մ՚ու-
նին մանկապարտէզի համար։ «15»ի մօտ աշակերտներ՝ նորատի վար-
ժուհիի մը յանձնուած են որպէս զի կրթուին։ Ամերիկեան՝ հայ ման-
չերու համար բացած վարժարանն՝ Թագէն հեռի, մեծկակ շէնք մ՚է, երկու
երիտասարդ վարժապետներու յանձնուած է «30»էն աւելի տղոց դասա-
րակութեան փափուկ գործը։ Այս և տղոցին հաստատութեանց բոլոր
գործողներուն՝ հայ մանուկին դաստիարակութեան համար
բոլոր ջանքերն, ակներև և անուրանալի է. սրտով և հոգիով կաշխատին,
անշուշտ օր մը պակսուած պիտի տեսանենք։ Աղջկան մանչերու աշակեր-
տաց թիւն «80» է։ 3 վարժապետ ունին. փառաւոր շէնքի մը մէջ, Աղջ-
կանց վայելուչ վարժարանին՝ ուսանողուհեաց թիւն «75»ը չանցնիր. 3
վարժուհի ունին և ընտելարանը՝ որ փափուկ սեռի վարժարանի շէնքին
տակը գտնուած ցած ու խոնաւ սրահն է, բոլորովին անյարմար։ «110»
աղաքներ՝ բոլորովին զուրկ Ֆրօպէլեան դրութենէ՝ անյարմար նստարաններ՝
քիչ թէ շատ բան կրնան կոր ծռիլ, ունին 3 վարժուհի։

— Սրիտասարդութիւնն գործ, մանր ու բաժին չունի այս իրարանցումն
ներուն մէջ, միայն հայուհիները իրենց հայուհեաց ընկ. միջոցաւ կը գոր-
ծեն, օրիորդներուն մէջ կը լսենք թէ՝ մանկանց ընտելարանը Ֆրօպէլեան
մեթոտով սաքելէ զատ՝ ընտելարանին երկու վարժուհիները՝ քանի մը ամ-
սոյ համար իզմիր ղրկելով՝ նոր մեթոտներ և հրահանգներ սորվելնին
կուզին, կը դովենք հայուհիները իրենց այս օգտակար որոշումին համար և.
կը խնդակցինք, կը փափաքինք՝ որ աւելի մեծ գործեր ընեն՝ ժողովուրդին
օգտակար։ 1898 տարին, մաղթենք որ բարի տարի մը ըլլայ Մաղնիսցի
հայուն։ Այս նոր շրջանը՝ թող գործելու միջոց մը ըլլայ մեզ. և նոր հոգի
առած ջանանք Աղգին և կառավարութեան օգտակար անդամներ պատ-
րաստել։

Մաղնիսա, 16 Դեկտեմբ. 1897 ՄՄՇԵՐ

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԱՆ ՄԱՌԹԻՒ

*Փոքրիկ էր եկեղեցին և միախորան, ուր երկտեղ հաւատաց-
եալոց հոծ բազմութիւն մը՝ անձայն և անշշուկ, մարիկ կընկեր
վեհ տպաւորութեան մը տակ ալէխաոսիկ պարոց հոգեվարք նր-
գոց ձայնն ու եղանակը։*

Ս. Սեղանին մօտիկ՝ բեմին վրայ տեսայ այն պարթևահասակ
պատկառելի ալեւոր դէմքը զոր վաղուց կը փափաքէի տեսանել
աննամարմ անձին. իր վեհապանծ ու ճեղ ճերմակ մօրուաց խուռնին

լայն և ուռուցիկ կրծոցը վրայ ցիր և ցան· լայնաճակատ աղեղնաձև թաւ յօնքեր, որոց ստորոտը կերևէին իր երկու պայծառ աչքերը որպէս ջինջ ու յստակ հայելիներ իր ներող ազնիւ սըրտին և անխռով վեհ հոգւոյն·

Ուչի ուչով կը դիտեմ անքթիթ այդ բարձր եկեղեցականը Գատը — գիւղի մատրան նեղկեկ բեմին վրայ և կզգամ ինքնին թէ մեծ մարդու մը մօտն եմ· ինչ անուշ ալ կարտասանէ բառերն հատիկ հատիկ ու գլխու շարժմամբ մը, իր ձայնին իր եղանակին մէջ սրտիդ խօսող ու հոգւոյդ ազդող գրաւիչ չեշտ մը կայ, ինչ որ ուրիշներու քով ուռուցիկ ու սեթևեթեալ է·

Ձեռնադրութիւնն արդէն լմնցած և ձեռնադրող Սրբազանը, որ ինձ մեր պարթևազն հայրապետները յիշել կուտար, քարոզի սկսած էր·

Ինչ սքանչելի և բարձր իմաստով մը կը բացատրէր քահանայից Աստուածային կոչումը, հին տնտեսութեան մէջէն օրինակ բերելով Թոթովախօսն Մովսէսը, Պղծաչուրթն Ղեայէն, և տոհմասէր մանուկն Եղիսաե· Սրբազան քարոզիչը երբ Նոր Իսրայելի քահանայից ու կոչման վրայ կը խօսէր· չեշտելով կը յիշէր թէ՝ քահանան՝ Յիսուսի, այն մեծ քայանապետին մէկ կենդանի տիպարն է բանիւ և գործով, թէ մեծ է իր պաշտօն ու վսեմ, ոչ միայն եկեղեցւոյ մէջ, Ս· Սեղանին շուրջը, այլ ժողովուրդի կենաց խաւերուն մէջ, այն բարոյական հօտին մօտիկը որոց ոչ թէ վարձկան այլ անձնուէր հովիւն է, հայրն ու պաշտպանն է· Քահանան է որ կ'որդեգրէ զմեզ հօր Ա·յ· Ս· աւազանի մկրտութեամբ, քահանան է որ Ս· Պատկի կարմիր նարօտը կոլոլ Աստուածային սիրով միացեալ երկու անկեղծ սրտերու ճակտին, վերջապէս քահանան է որ, մենք մեր անարին վերև կը տեսնենք այն ահաւոր բոլէին, յորում մահուան ցուրտ ստուերներն կուգան կը ծանրանան մեր սրտերուն վրայ և երբ կզգանք թէ այլևս պիտի գոցուին մեր աչքեր յաւիտենականապէս և պիտի փչրի հողէ պանգուածն ալ, յայնժամ քահանան է որ իբր մարմնատեսիլ հրեշտակ հոգեշունչ աղօթքներ կարտասանէ, մատնանիշ ընելով մեզ յոյսը անմահութեան, յոյսը յաւիտենականութեան և մեր թախիծներուն, հոգեկան տագնապներուն ու սրտերու դառնութեանց կը խառնէ երկնային մխիթարութեան քաղցրութիւնը, նա է որ կը սրտապնդէ զմեզ կապելով մեր բեկեալ սիրտը Ա·յ· զօրութեան, մեր տկարութիւնը Յիսուսի սիրոյն հետ·

Ամենապատիւ Տ. Մելքիսեդեկ Արքազանի վերջին խօսքերն չատ յուզիչ և միանգամայն հրահանգիչ էին։ Գնա գնա՝ կըսէր ձեռնադրեալ քահանային, քարոզել հայ ժողովրդեան Աւետարանի ճշմարտութիւնը, մեր հարց հաւատքը, հետդ միմիայն մաշտոց մի առներ այլ Աւետարանն ալ, այն կենաց բանը որուն պէտք ունի մեր ժողովուրդը։ Գնա՛ անխափիր այցեցել չէնն ու անչէնն, աղքատին խարխլած հիւղակն ու անտիրական տըներուն։

Զգուշացիր, կըսէր, իրր քահանայ տանն Աստուծոյ, իրր ճըշմարիտ հայր ժողովրդեան՝ ստախօսութենէ, կեղծաւորութենէ. քո խօսքեր, քո ձեռքեր բարոյական չէնքեր պիտի կանգնեն, դու լքեալ հոգիներու խաղաղութեան պաշտօն՝ բեկեալ սրտերու սփոփիչ հրեշտակը պիտի լինիս։

Արդ աչխատէ որպէս մշակ Ս. Եկեղեցւոյ անդաստանին, որպէս սերմնացան սրտերու՝ խղճի մասք կատարել քո քահանայական պաշտօնն, քո կեանք, քո գործեր լինին օրինակ քո հօտին որ յերևել Յովսաւաեւին ընդունիս պանթառամ փառացն զպսակ։

Նորին բարձր Արքազնութիւնը, իրր եպիսկոպոս հայ եկեղեցւոյ՝ քահանայական ձեռնադրութեան մէջ չատ զգոյշ չարժած է և ոչ վազվազկոտ։ Այս իր երկրորդ ձեռնադրութիւնն է եղեր, ինչ որ ուրիշ արքազանները առիթէն օգուտ քաղելով քահանայական Ս. պաշտօնին կը կոչեն այնպիսի անձեր որոնք իրենց հօտին վրայ փոխանակ Աստուծոյ օրհնութեան և գթութեանը՝ անոր անէծքն ու բարկութիւնը կը հրաւիրեն, և այսօր այսպիսեաց թիւերն հարիւրաւորներ են մեր մէջ։ Ասոնք պարզապէս բառական նշանակութեամբ Եղիայի վերարկուն չափչփակող Եղիսէներ են. բայց այս վերջինը իր չափչփական վերարկուով հրաչքներ գործեց, սակայն մեր նոր Եղիսէնե՞րը...։

Իրր կուսակրօն քահանայ կը փափաքիմ որ մեր հայ եկեղեցին ունենայ միչտ իր պաշտօնին դիտակ, Ս. կոչման արժանի անձնուէր քահանաներ քան թէ վարդապետներ, որ առաջինները պէտք խիստ զգալի եղած է և մանաւանդ մեր Կիլիկիոյ վիճակաց մէջ։ Ով չիրեր, չյարգեր այն քահանան որոյ գործը, պաշտօնը իր բարոյական հօտին սրտին ու հոգւոյն հետն է և ոչ թէ անոնց բուրդին ու կաթին։

1897 Դեկտմ. 20

Պոլիս

ՍՍԱԿԱՆ ԱՐԵՊԱՉ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պատ. Խմբագրութիւն Ա. Մաղ.

Հոգ – Որբախնամ Ընկերութիւնս քաղցր պարտաւորութիւն ըլլ կ'համարի, յանուն իւր որբուհեաց և ի մասնաւորի վերջիս Ա.ղգ. Պատրիարքարանի կողմանէ ղրկուած թղթատ գաւառա– ցի որբուհեաց, իւր խորին շնորհակալիքն հրապարակաւ յայտ– նել այն ամեն բարեսէր աղգայնոց՝ որք սիրայօժար արդեամբ պատասխանեցին մեր դիմումներուն, նամանաւանդ այն աղնիւ անհատից՝ որք Որբանոցիս պատսպարելոց թիւն բազմապատ– կուած տեսնելով՝ ինքնաբերաբար նիւթական նպաստներով յատար կանգնեցան և քաջալերեցին զմեզ մեր դժուարին ձեռնարկին մէջ։

Ի դիմաց գործադիր ժողովոյ
ՀՈԳ–ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Ատենապետ Վ. Գ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Ատենադպիր Ի. Յ. ԹՕԳԱԼԵԱՆ

27 Դեկտ. 1897
Իզմիր
(Կնիք)

Պատ. Հոգ. Որբ. Ընկերութեան Տնօրէն Խորհուրդը սոյն նա– խանձին ի հրատարակութիւն ուղղելով մեզ՝ կ'յայտնէ նաև թէ նուիրատու բարեսէր աղգայնոց անուններն իր տարեկան տե– ղեկագրին մէջ մանրամասն նշանակելու տրամադիր լինելով՝ առ այժմ միայն սոյն համառօտ շնորհակալութեան հաւաստի– քը մատուցած է։ Այս առթիւ՝ արժան կ'դատենք կրկնել թէ Պզիկանց Որբանոցն որ նոր սանուհիներ ընդունած է, Հայ հա– րարակութեան սրտին ու պատուոյն հետ կապուած է։ Անոր հանդանաւոր մատակարարութիւնն և յարատև գոյութիւնն իգ– ձիրցին նուիրական գործերէն մին պէտք է որ լինի։ Ուստի՝ երբ սիրտն ու պատիւը կ'խօսին գթութեան և արժանապատ– ւութեան լեզուն, անտարակոյս քսակներն ալ վեհանձնօրէն կը բացուին, և պէտք որ բացուին, որպէս զի Որբանոցն անյապաղ իր նպատակին հասնի։ Հետևապէս վստահ ենք որ առատասիրտ հոգիներ մեր այս կոչման արդեամբ պատասխանելու սլտիի չքաղանակեն։

ԱՌՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

Հանդիսաւ Գեր. Տ. Ի. Թորանեան. — Եւ-ամենայն ժողովրդեան. — Վարժապետներու կաղանդները. — Աչք. Հիւանդանոցի նորընծայ Հոգաբարձուները. — Մշակներու պահքի խոհան.

. . . Խմբագիրը. — Դառն և զգալի կորուստ մ'է միշտ՝ երբ ազնիւ և կայտառ հոգի մը, իր բարի և ընտիր բնաւորութեամբն, հանգամաւ պատկառելի անձնաւորութիւն մը յանկարծ կ'մեկնի աչս աշխարհէս դէպ ի յաւիտենական բնակարանն։ Այսպիսի անձնաւորութեանց կարգէն էր և Գեր. Տ. Խոսկակ Թորան, տեղւոյս Մխիթարեանց վանուց վերատեսուչն, անուանի աստուածաբան և նշանաւոր հեղինակ, Վիեննայի Մխիթարեան Միտրանութեան լեզուագէտ, դործունի, վարդապետ, որ անցեալ չարաթ իր մահկանացուն կնքելով՝ ոչ միայն հայ կաթոլիկ Հասարակութիւնն՝ որու մխիթարիչ հոգին էր, այլ և բոլոր քրիստոնեայ օտար հասարակութիւններն վիշտով և ոգով համակեց։ Արդէն՝ բնիկ Իզմիրցի, փոքր Ասիոյ հօտին արմատն հովիւն էր բաւական ժամանակէ ի վեր՝ և իր ներոդ և մարդասիրական յատկութեամբն ամենուն սիրելի եղած էր։ —

— Ազգ. երկտեղ վարժարաններու եռամեայ դպրոց քննութիւնները վերջացան։ Սուղ ժամանակի մէջ ցոյց տրուած յառաջդիմութեան նշաններէ ներելի է հետևցնել որ մեր վարժարանները բարեկարգութեան և կանոնաւորութեան ճամբուն մէջ մտած, ազգային մէջ աւելի նշանաւոր արդիւնք յառաջ պիտի բերեն, եթէ արտաքին չարաչուք ազդեցութիւններ անոր ընթացքը չվրդովեն։

— Սակայն զարմանալի է որ Պատ. Ուսումն. Նորդուրդն՝ իմացած իս նայելով՝ նորանշան կաղանդչէքով մը տրամադիր է եղեր իր դոհունակութիւնն յայտնել դլխաւորապէս այցելու դաստատուներուն, անոնց արձակուրդի երկու ամսականներէն մին ներկայ դպրոցական չրջանէն վերջը վճարելու պլանալով։ Այսպիսի անօրէնութիւն մը ինձ անհատական կ'թուի, վասնդի նախ՝ այցելու դաստատուները կնքուած պայմանադրութեան մը համեմատ՝ երկամեայ արձակուրդի թոշակներու իրաւունք ունին, երկրորդ՝ վասն դի՝ չատ տարիներէ ի վեր այդ իրաւունքը կ'վայելեն երկտեղ վարժարաններու բոլոր ուսուցիչներն, եթէ տարբեր պայմաններով չրջանին սկիզբէն իրենց պաշտօնը ստանձնած չեն, երրորդ՝ մանաւանդ անոր համար որ

Պատ. Ուսումն. խորհրդոյ մէջ կ'գտնուին իրաւագէտ անձեր որ քաջ դիտեն երկուստեք արդէն որոշուած պայմանագրի տրամադրութիւնները յարգել։ Հետևապէս անշահ կատակաբանի մը հանած չշուկը լինիլ կ'երևի այն լուրն՝ թէ ուսուցիչները այդ պիսի կոչնդրէ+ պիտի ընդունին, մինչդեռ՝ եթէ հաստատուի լուրը, սարսափելս զրկանք, անիրաւութիւն և չնոթութիւններու զրդիռ պիտի լինին Ուստի՝ հաւաստի լուրերու կըսպասեմ որպէս զի այս մասին ուրիշ անգամ աւելի երկար խօսիմ։

— Գոհութեամբ կ'իմանամ, թէ վերջապէս Ազգ. հիւանդանոցն՝ որ աննախանձելի վիճակի մը կ'գտնուէր, բարեկարգութեան երես տեսնելու յոյսեր կուտայ նոր Հոգաբարձութեան մ'ընտրութեամբ, որու անդամներն են, Տեարք՝ Վաղարշակ Ոսկանեան, Ադենապէտ, Յովհ. Բարազեան, Ադենապէտ, Նազարէթ Զամպագճեան, Դանիլպէտ, Տօք. Տիգրան Սպարդալեան, Բժշկապէտ, Մաքսուտ Պօղոսեան, Արմենակ Մինասեան, Սարգիս Փէշիչեան։

Անձանձիր հսկողութիւն, կանոնաւոր մատակարարութիւն և բանաւոր տնտեսութեան ու հաշուակալութեան հետ՝ առողջապահական անհրաժեշտ պայմաններ կարևոր են, որպէս զի ոչ միայն Ազգ. հիւանդանոցը մաքրութեան, բարեկարգութեան և անընդհատ հոգատարութեան բարիքը վայելէ, այլ և հայ հասարակութեան մեծագոյն խնամոց և օժանդակութեան արժանի լինի։ Նորընտիր Պատ. Հոգաբարձութիւնն, յուսալի է որ ամեն ջանք ի գործ պիտի դնէ այդ ազգային տունը վերաքելի վիճակի մը վերածելու համար։

— Կեսարացի Ազրի Տիկին Հռիփ. Գ. Ագսարայլեանի ի յիշատակ՝ մոխրան ծագկեայ պսակներու՝ հետևեալ նուիրատուութիւնները եղան։ Տեարք Յ. Տիլսիզեան, 165 ղրչ. Յ. Զամպագճեան 165, Նազարէթ Յ. Զամպագճեան 135, Յովհ. Ա. Զամպագճեան 99, Յարո. Ս. Տիլսիզեան 99, Յ. Փանոսեան 99, Գէորգ Թամլեան 99. Գր. Բէհեայեան 66, Տիգ. Արդարմօրքեան 66, Եղրարք Շիմշիրեան 66, Եուսուֆեան 66, Պօղ. Մրնոյհեան 66, Յակոբ Ս. Զամպագճեան 33, Մհ. Մկրիքեան 33, Յար. Բէկլիկեան 33, Դաւիթ Շէրիմանեան 33, Թադ. Ներսէսեան 33, Յակոբ Իսկենտէրեան 33, համագումար 1586 ղրչ որ բաժնուեցաւ այսպէս.

Ազգ. հիւանդանոցի	ղրչ	429
Ներսէսեան Որբանոցի	»	529
Հոգ. Որբախնամ Ընկերութեան	»	429
Տնանկի մը	»	99
	ղրչ —	1586

27 Դեկտեմբեր, 1897 ՄԻՍԱԿ

ԼՐԱԲԵՐ
1897

Ահա այսօր կ՚փակուի հին տարին, բայց թողով սակայն կողմնակի դուռ մ՚ուսկից մի առ մի դուրս պիտի ելնեն թերևս նիւթամոլ և անամէջ քաղաքականութեան մը կատակած կընճռոտ և անլոյծ խնդիրներ, որ պիտի չարունակեն վրդովել անչուշտ միտքերն և յուզել սրտերը։ Արդեօք մեզանի հեղեղնե՞ր պիտի յաջորդեն արեան հոսանքներ, և Եւրոպա պատերազմի դա՞շտ մը պիտի մնայ միշտ։ Կարելի է՝ արքայական, կայսերական տեսակցութեանց, դիւանագիտական անվերջանալի բանակցութեանց, համաձարակ հիւանդութեանց, հրդեհներու, սովի, պատերազմի արկածալից տարեշրջան մ՚անուանել արդէն պատմական սահմանին մէջ մնած տարին։ Ինչպէս անհատներու նոյնպէս ազգերու կեանց մէջ անխուսափ չեն ազէտ ու հրճուանք, վիշտ ու խնդութիւն, սակայն կարելի է այս անճուկ շրջանին մէջ անմոռնալ այն ամեն մարդկային ու յաղթական պատահարներն, եղերական և խնդակցական, դիւանագիտական և ընկերային պատահարներն որոց թատրնեղան՝ նախորդ տարին՝ դիմաւորապէս Եւրոպա, Ասիա և Ամերիկէ։ Հետևապէս՝ բաւ է ակնարկ մը նետել հին տարւոյն իրողութեանց վրայ և հարեւանցի նշանակել կարևոր դէպքերը։

Եւրոպական քաղաքականութեան նպատակը կ՚լինի Յանուսի տաճարը փակ պահել, թէև մարդկային բազմաթիւ զոհեր կը մատուցուին խաղաղութեան աստուծոյ խորանին առջև։ Անգլիոյ Վիկտորիա թագուհւոյն Յոբելեանի կայծերն ու փայլակներն ահաւոր ու ահեղի նշոյլներ կ՚սփռեն այն դիակներուն և մարդկային միլիոնաւոր կմախքներու վրայ, որ Հնդկաստանի սովին և ժանտախտին ողջմելի զոհերն էին և որոց ի նպաստ հանդգնակուռած անգլիական բիւրաւոր ոսկիներ և կառավարական ազդեցիկ միջոցներ հազիւ կարող կ՚լինին մեղմել համատիեզ աղէտներ։ Այս աղէտից կ՚յաջորդեն Հնդկաստանի հիւսիս-արեւելեան դաւառներու լեռնական մի քանի պատերազմասէր ցեղերու ապստամբական չարժումներն, որով կ՚յաղթին նախ անգլիական քանի մ՚ամրութիւններ գրաւել, բայց ի վերջ՝ կո-

քարդ զօրավարին հրամանատարութեամբ անգլօ-հնդիկ զօրագունդերը կ'վանեն ըմբոստ ցեղերն և միքանի նշանաւոր յաղթութեամբ կ'պրաւեն անոնց կայաններն, իսկ Եգիպտոսի մէջ անգլօ-եգիպտական բանակը կ'յառաջանայ յամրաքայլ դէպ ի Սուտան։ Յունաստանի անխորհուրդ յանդգնութիւնն, որով Թուրքիոյ դէմ պատերազմ հրատարակեց, իր պատիժը կ'կրէ Օսմանեան յաղթական բանակներէն, որ Թեսալիան կ'գրաւեն և ծանր պայմաններով հաշտութիւն կ'կնքեն թէև, սակայն եւմտական ազգնամն՝ որով կ'ատելի Յունաստան, դրեթէ կախ կ'թողու մի շատ խնդիրներ, որոց մին է յոյն ազգին հիմնական վերաշինութիւնը . . . ։

Անգլիոյ և Ամերիկայի մէջ սկսուած բանակցութիւններն իրաւախոհութեան առեանի մը կազմութեան մասին, ապարդիւն կ'մնան, Միացեալ Նահանգաց Ներակոյտին ընդդիմութեամբն։ Դաշտայի ողորմելի կռիւն՝ Սպանիոյ յամառ և անհեթեթ քաղաքականութեան չնորհիւ, տակաւինկ չարաւնակուի, և թէև նորընտիր ազատական վարչութիւնն որամադիր կ'երևի ինքնօրինութիւն չնորհել կղզեցւոց, սակայն ապստամբներն վստահութիւն չունին Սպանիոյ կառավարական խոստումներուն վրայ։

Եւրոպական մեծ տէրութիւններն մէկ կողմէ ներքին տնտեսական խնդիրներով և բարեկամութեան ցոյցերով կ'զբաղին, միւս կողմէ ծայրագոյն Արևելքի մէջ քաղաքական նոր կնճիռներ կը պատրաստեն։ Չինաստանն է այժմ քաղաքականութեան առանցքն, և Անգլիոյ արևելեան դերակշռութիւնն ու ընդարձակ վաճառականութիւնն հարուածելու գաղտնի ձգտումն, թէև՝ ըստ երևոյթին, Անգլիա անդրդուելի կերպարան մը կը դասէ Գերմանիոյ և Ռուսիոյ արևելեան չարժումներուն առջև։

Քաղաքական աշխարհը թերևս մօտալուտ ապագայի մը մէջ նորանշան տեսարաններու հանդիսատես պիտի լինի . . . ։

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻՒԹԱԼԱ ԲԵՐՈՒԹԻՒՆ և ԸՆԿ. Պատիւ ունին ծանուցանել Աշխ. Հայ հասարակութեան թէ մատմարկ ամեն տեսակ գեղեցկանաքարեր և արձաններ կ'չինեն իրենց չափաւոր գիներով և թէ յոժարակամք պատրաստ են իրենց չինած գործին փոխարէն իրենց սահմանած ժամանակէն 12 ամիս յետոյ ետ ընդունել ապա թէ հրամանատուին։ Իրենց գործատեղին կ'գտնուի քարափանց փողոցը (Բարձել թիւ 76 Անգլիայ հիւպատոսարանին դիմացը։ Նոյնպէս պատրաստ կ'նամարեն յայտնել թէ որ և է գործի մը յանձնարարութեան ժամանակ պիտի չինեն ամեն գործ առանց կանխավճար առնելու և իրենց գործն յաճախորդին կողմէ հաւնուելէ վերջ պիտի տանան ամբողջ գումարին։

Վստահ են որ արդի հայ հասարակութիւնն պիտի դիմէ իրենց և ամեն կերպով գոհ պիտի ձգեն զիրենք չափաւորութեանէն և թէ գործերու մատուցմանէն ու նմանութիւնէն։

1—6 ՆԻՒԹԱԼԱ ԲԷՐՈՒԹԻՒՆ և ԸՆԿ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1894

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹ

ՆՇԱՆ Ս. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԳԻՆ 6 ԿՐՈՒՇ

ՕՐԱՑՈՅՑ

Ս. ՓՐԿՉԵԱՆ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

1898

ԳԻՆ 60 ՓԱՐԱ

Կպմիր կեդրոնատեղի Մամուրեան Դրատուն

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Դրատուն ստացած է

ԳՐՊԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՕՐԱՑՈՑՑ

Հրատարակեմ Զ. Թորոսեանի

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿ ՕՐԱՑՈՑՑ

Ա. Փրկչեան Ազգ. Հիւանդանոցի

ՄԱՆՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Գրեց Տօք. Ն. Տ. Աղաթարեան, Կ. Պոլիս. Տպագր. Նշան Պէրպէրեան 1898 — Գին 10 դրուշ.

ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ. — Գրեց Վահան Շահրիեան, հրատարակէ Գ. Տէրձիհճեան Ինաճամը. — Գին 30 ամեմիմ.

ԳԻՐՔ ԳՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ. — Նորաս հեղինակներուն ուղեալ քանի մը կարեւոր ակնարկութիւններ. գրեց Հ. Գաբրիէլ Վ. Մէհէվիչեան, յաւելուած գիրք կարդալու արուեստը Վիէննա Մխիթարեան Տպարան 1898 Գին 1 Ֆր. 25 սանթիմ.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ Ժողովրդական դասեր. — հեռաւոր ազգեր Հրատարակութիւն Գաթեան գործակալութեան, տպագր. Ն. Ծ. Արամեան 1897 գին 3 դրուշ.

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՓԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Արդի ազնաբարար. Ա պիւք — Զաքլէ Տանիէլեան, Կ. Պոլիս տպագր. Մատթէոսեան 1897 գին 3 դրուշ.

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏՆՂԱՁԻՒԹԻՒՆ Հանդերձ գրաբար և ազնարհարար հասցնելու քերականութ հանաքածոյ, յորինեց Յ. Կարապետ, Կ. Պոլիս տպագր. Մատթէոսեան 1897, գրատուն Պ. Պալեանց գին 3 դրուշ.

de la Revue Arménienne HANTESS